

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ
Басқармасының
2021 жылдың 16 сәуіріндегі
шешімімен бекітілген
(№ 15 хаттама)

**«Назарбаев Зияткерлік мектептері»
дербес білім беру ұйымы филиалдарының оқушыларын қорғау
саясаты**

1. Жалпы ережелер

1. Негізгі қызметі білім беру ісі болып табылатын «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы филиалдарының (бұдан әрі – Филиалдар) оқушыларын қорғау жөніндегі осы саясат (бұдан әрі – Саясат) филиалдар оқушыларының физикалық және психологиялық сау-саламаттылығын қамтамасыз етуге бағытталған негізгі қағидаттар, ережелер мен рәсімдер жүйесінен тұрады.

2. Саясаттың құқықтық негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылдың 8 маусымындағы № 77-ХІІІ қаулысымен ратификацияланған Бала құқықтары туралы Конвенциясы, Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы», «Қазақстан Республикасының рәсімдік-процестік» Кодекстері, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі, Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары» Заңы, «Білім беру туралы» Заңы, «Назарбаев Университеті», «Назарбаев Зияткерлік мектептері» және «Назарбаев қоры» мәртебесі туралы Заңы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымдары педагогикалық қызметкерлері мен оларға теңестірілген қызметкерлердің кәсіби этикалық кодексі, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымының (бұдан әрі – Ұйым) этикалық кодексі, Ұйым оқушыларының ішкі тәртіп ережелері, Ұйымның ақпараттық қауіпсіздік саясаты, Ұйым қызметкерлерінің тәртіптік жауапкершілік ережелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілері кұрайды.

2. Оқушыларды қорғау Саясатының қағидаттары

3. Осы Саясаттың негізгі қағидаттары:

1) Абсолютті төзбеушілік қағидаты. Филиалдар қызметкерлерінің, заңды өкілдерінің, серіктес қызмет көрсетушілердің тарапынан оқушыларға қатысты қатыгездік, қорлау, кемсіту (дискриминация) әрекеттеріне тыйым салынады, әрбір құқықбұзушылық және заңсыз әрекеттер жауапқа тартылады.

2) Жеке жауапкершілік. Филиалдардың барлық қызметкерлері Ұйымның ішкі нормативтік актілеріне сәйкес этикалық ережелерді сақтауы тиіс.

Қызметкерлер Саясатты жүзеге асыруға жауапты және филиалдардың оқушыларына қатысты қатыгез қарым-қатынасты болдырмаудың алдын алу шараларын қолдануға, сондай-ақ осы Саясаттың ережелеріне сәйкес кез-келген құқықбұзушылықтарға жол бермеуге міндетті.

3) Жалпыға ортақ міндеттілік. Саясаттың ережелерін орындау филиалдардың оқушыларымен өзара байланыста болатын барлық адамдар үшін міндетті болып табылады.

4) Оқушы мүддесінің басымдығы. Кез келген мәселе туындаған жағдайда оқушы мүддесіне, оны қорғауға, қауіпсіздігі мен сау-саламаттылығын қамтамасыз етуге, сондай-ақ оның физикалық, әлеуметтік және психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыруға басымдық беріледі.

5) Толеранттылық. Ұйым филиалдары оқу үдерісіне қатысушылардың барлығына өзара сыйластық негізінде әлеуметтік-экономикалық, мәдени, гендерлік және басқа да айырмашылықтарын түсінуге және қабылдауға негізделген қолайлы орта құруға ұмтылады.

6) Қауіпсіздік. Оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғалуы Ұйым филиалдарының жұмысындағы негізгі басымдық болып табылады.

7) Құпиялылық. Оқушыларға қатысты қатыгездік туралы барлық мәселелер, сондай-ақ өтініштерді тексеру мәліметтері оқушыларды қорғау, олардың қауіпсіздігін және ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз ету негізінде өткізіледі.

8) Құрмет. Ұйым және филиалдары қабылдаған шешімдер оқушылардың құқықтарын, абыройын, таңдауын, қажеттіліктері мен мүдделерін құрметтеуге бағытталуы керек.

9) Уақтылы әрекет ету. Оқушыларға қатысты қатыгездіктің алдын алу, анықтау, тергеу және сондай өтінішке уақтылы жауап беру қамтамасыз етіледі.

10) Ынтымақтастық. Осы Саясаттың сақталуын қамтамасыз ету мақсатында филиалдар оқушылардың заңды өкілдерімен, филиалдың салааралық команданың құрамына кіретін сыртқы ведомстволар мен ұйымдардың мамандарымен (ішкі істер, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және қамқоршылық органдарының, білім беру басқармаларының, үкіметтік емес қоғамдық ұйымдардың және т.б. қызметкерлерімен) бірлесе отырып әрекет жасайды.

11) Нәтижелілік. Салааралық команданың бірлескен әрекетінің нәтижесі оқушылардың мінез-құлқындағы және олардың тікелей айналасындағы (мектептегі, сыныптағы, құрдастары арасындағы, отбасындағы және т.б.) оң өзгерістер болып табылады.

3. Осы Саясатта келесі анықтамалар қолданылады:

Агрессор – басқа оқушыға және/немесе оқушыларға қатысты агрессиялық, зорлық-зомбылық сипаттағы әрекет көрсететін ересек адам (мектеп жұмысшысы, заңды өкілі немесе басқа адам), оқушы немесе оқушылар тобы.

Сау-саламаттылық – оқушыларға өмірлік қажеттіліктерін өтеуге көмектесетін физикалық, психикалық, әлеуметтік және тағы басқа да жағдайлар мен мүмкіндіктер.

Буллинг – басқа адамдар, оның ішінде оқушылар немесе мектеп қызметкерлері тарапынан белгілі бір оқушыға (зардап шегушіге) қатысты физикалық, психологиялық, сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық жасалуы, агрессиялық қудалауы.

Жағдаятты жүргізу (кейс-менеджмент) – оқушының жеке қажеттіліктері мен оны қоршаған ортаның мүмкіндіктеріне қарай көмек көрсету арқылы оқушыға қатысты қатыгездік жағдаяттарды шешуге бағытталған салааралық команданың (мектеп қызметкерлері мен ведомствоаралық мамандардың өзара әрекеті) бірлескен әрекетін үйлестіру.

Ересек – бұл оқушылармен қарым-қатынас жасайтын мектеп жұмысшысы, оқушылардың заңды өкілі, қызмет көрсетушілер мен 18 жасқа толған басқа да адамдар.

Тәртіптік тергеу – оқушыларға қатыгездік көрсету туралы ақпаратты уақтылы, жан-жақты, толық, әділ зерттеу және ықтимал қауіп-қатерді бағалау, шешім қабылдау үшін фактілерді анықтау әрекеттері.

Оқушыларға қатыгездік жасау – бұл заңды өкілдер, мектеп қызметкерлері, оқушылар және басқа да адамдар тарапынан жасалатын оқушының физикалық, психологиялық денсаулығына зиян келтіретін түрлі әрекеттер (немесе әрекетсіздік), оларға сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық көрсету, сондай-ақ оқушылардың қажеттіліктерін елемей және тәрбиенің жол берілмейтін тәсілдерін қолдану.

Қорғау және қауіпсіздік – бұл Ұйымның, филиалдардың оқушыларды жағымсыз жағдайлар мен физикалық, психологиялық, сексуалдық зорлық-зомбылықтан, қажеттіліктерді ескермеуден, денсаулыққа, өмірге және одан әрі дамуға зиян келтіретін қауіп-қатерден қорғау үшін қабылдайтын шаралары.

Кибербуллинг – басқа оқушылар мен ересектер тарапынан электрондық коммуникация құралдары, атап айтқанда, әлеуметтік желілердегі, мессенджерлердегі хабарламалар, электрондық хаттар арқылы оқушыны (зардап шегушіні) қорқыту, қауіп төндіру, қорлау, жәбірлеу, тіл тигізу сияқты қатыгездік жасау түрлері.

Салааралық команда – оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайын шешу үшін бірлескен іс-қимылдарды жоспарлауды, іске асыруды, үйлестіруді, мониторингілеуді және бағалауды жүзеге асыратын филиал қызметкерлері мен басқа да ұйымдардың (ішкі істер, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және қамқоршылық органдарының, білім басқармаларының, үкіметтік емес қоғамдық ұйымдардың және т.б.) мамандарынан тұратын топ.

Өтініш – бұл филиал қызметкерлерінің, заңды өкілдердің, басқа адамдардың (оның ішінде оқушылардың) тарапынан оқушыларға жасалған қатыгездік, соның ішінде психологиялық, сексуалдық қысым көрсету, күш қолдану, олардың мүддесін, мұқтаждықтарын қадірлемей, сондай-ақ оқушыларға қатысты құқыққа қайшы әрекеттер, құқық бұзушылықтар,

қылмыстық әрекеттер және оқушылармен жұмыс істеуге жарамсыз басқа да әрекеттер туралы кез келген өтініш.

Зардап шегуші – ересектер (мектеп қызметкерлері, заңды өкілдер, оқушылар және басқа адамдар) тарапынан қатыгездікке ұшыраған немесе оған қатысты психологиялық, физикалық және (немесе) мүліктік зиян келтірілген оқушы.

Психологиялық (эмоционалдық) зорлық-зомбылық – оқушыға ұзақ уақыт бойы үздіксіз психикалық ықпал ету арқылы көрінетін, жеке тұлғаның дамуына кедергі келтіретін, патологиялық сипаттағы белгілердің қалыптасуына әкелетін қатыгездік түрі.

Ықтимал құқық бұзушы – оқушыға қатыгездік жасады деп айыпталатын, филиал қызметкерлері және/немесе салааралық команда тарапынан оның әрекетіне қатысты тәртіптік тергеу жүргізілетін адам.

Баланың мүддесін құрметтемеу/қажеттіліктерін ескермеу – бұл ересектер тарапынан қамқорлықтың болмауынан, тәрбие берудегі міндеттерін дұрыс орындамауынан, медициналық көмекпен, біліммен, тамақпен уақтылы қамтамасыз етпеуінен, сондай-ақ баланы өмірі мен денсаулығына қауіпті жағдайда қалдыруынан көрінетін қатыгездік түрі.

Қызметкерлер – мектепте еңбек шарты бойынша уақытша жалданған және тұрақты жұмыс істейтін адамдар, оның ішінде әкімшілік қызметкерлері, педагогтер, педагогтерге теңестірілген адамдар, оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғауын қамтамасыз етуге жауапты көмекші және техникалық қызметкерлер.

Оңалту – оқушыға қатысты қатыгез қарым-қатынас салдарынан келген зиянды түзетуге, олардың басынан өткен зорлық-зомбылық пен жағымсыз жайларды еңсеруі және дамуындағы қиындықтарды жеңуі үшін эмоционалдық қолдау көрсетуге бағытталған әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық – бір отбасы мүшесінің отбасындағы басқа адамға (ата-аналарына/қамқоршыларына, ата-әжелеріне, аға-інілеріне/апа-сіңлілеріне) қатысты физикалық, психологиялық, сексуалдық, экономикалық зорлық-зомбылықпен байланысты қатыгез әрекет түрі.

Сексуалдық зорлық-зомбылық – азғындық сипаттағы іс-әрекеттерге мәжбүрлеу: баланың жыныстық органдарына қол жүгірту, сексуалдық сипаттағы әрекеттер жасау, қысым көрсету, сондай-ақ тікелей жыныстық қатынасқа түсу.

Мектеп қауіпсіздігі қызметі – оқушыға қатыгез қарым-қатынас жағдайының алдын алуға, анықтауға, әрекет етуге, сондай-ақ оқушылар мен олардың отбасыларына көмек көрсетуге жауапты филиал қызметкерлерінің командасы, оның ішінде әкімшілік өкілдері, педагог қызметкерлер және оларға теңестірілген адамдар, көмекші және техникалық қызметкерлер.

Ықтимал қауіп-қатер факторлары – бұл оқушылардың денсаулығы мен өміріне зиян келтіретін және ықтимал қауіп-қатер жағдайын арттыратын факторлар.

Осалдық факторлары – оқушыларға зиян келтіретін, денсаулыққа және өмірге қауіп төндіретін кез келген белгілі сипаттамалар немесе факторлар.

Қорғаныс факторлары – бұл оқушыларға қатысты зорлық-зомбылыққа тоқтау қоятын, ересектерге деген құрметті сақтауға, ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты нығайтуға мүмкіндік беретін факторлар.

Физикалық зорлық-зомбылық – оқушылардың физикалық, психологиялық денсаулығын бұзатын, олардың одан әрі дамуына теріс әсер ететін қасақана тәндік зақым келтіру.

Оқушыларды пайдалану – бұл оқушыны басқа адамдардың немесе мекемелердің игілігі үшін жұмысқа немесе басқа қызметке мәжбүрлеу, сондай-ақ мектеп әкімшілігі мен қызметкерлерінің оқушылардың еңбегін білім беру және тәрбие үдерісінің белгіленген ережелері мен нормаларына, мақсаттары мен қағидаттарына қайшы пайдалану.

4. Оқушыларға қатыгез қарым-қатынастың түрлерін, сипаттарын анықтау барысындағы қызметкерлердің жауапкершілігі

4. Филиал қызметкерлері оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларымен (тұрмыстық зорлық-зомбылық, көшедегі шабуылдар, интернеттегі қауіпті мінез-құлық көріністері және т.б.) мектепте де, мектептен тыста да кездесуі мүмкін.

5. Филиал қызметкерлері оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас белгілерін тануға, хабарлауға, анықтауға, соған сәйкес әрекет етуге, өз құзыреттері шеңберінде көмек, қолдау көрсетуге міндетті.

6. Филиал қызметкерлері кішігірім сигналдар, күдіктер, хабарламалар түссе (мысалы, оқушы отбасындағы зорлық-зомбылықтың куәсі болса және сол туралы айтса) немесе баланың жақын таныстары бұл туралы хабарласа, араласуға міндетті.

7. Осы Саясатта оқушыларға қатысты қатыгездіктің түрлері мен сипаттарының мынадай жіктелісі пайдаланылады, олар: физикалық (дене), психологиялық, сексуалдық зорлық-зомбылық, мұқтаждықтарды/қажеттіліктерді елемей (оның ішінде қауіпті жағдайда қалдыру), жұмысқа пайдалану, буллинг/қудалау, кибербуллинг (1-қосымша).

8. Оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас жағдайларын шешу кезінде филиалдардың қызметкерлері зорлық-зомбылықтың барлық түрлерін және олардың оқушылардың дамуына кері әсер ететін салдарларын кешенді түрде қарастыруы керек.

9. Білім берудің физикалық ортасы (мектеп ғимараты, мектеп аумағы) қауіпсіз, қолжетімді және жақсы жарықтандырылған жерлерде орналасуы, бейнекамералармен жабдықталуы керек, сондай-ақ мектеп қызметкерлерінің көру және бақылау аумағында болуы тиіс.

5. Қауіпсіз физикалық ортаны қамтамасыз ету

10. Ғимараттың іші, мектеп аумағы қауіпсіз, қолжетімді және жақсы жарықтандырылған жерлерде орналасуы, бейнекамералармен жабдықталуы, сондай-ақ мектеп қызметкерлерінің көру, бақылау аумағында болуы тиіс, яғни балаларды сыртқы шабуылдан, зорлық-зомбылықтан қорғауға бейімделген болуы керек.

11. Филиал директоры оқушылардың денсаулығын, қауіпсіздігін және қорғалуын қамтамасыз ету үшін кәсіби күзет компанияларының (қауіпсіздік қызметінің) қызметтерін пайдалануы тиіс.

12. Қауіпсіздік қызметкерлері келесі шараларды орындауы тиіс:

- мектепке келушілерді, қызметкерлерді, оқушыларды тексеру және тіркеу;

- мектеп қызметкерлері мен оқушылардың/балалардың рұқсаттамаларының бар-жоғын тексеру;

- "сұр аймақтарды" (баспалдақтардың асты, шатырлар, дәретханалар, жертөлелер, коммуналдық бөлмелер және т.б.) бақылау (онда балалар бір-бірін қамап тастауы, зиянды заттарды қолдануы, қақтығысуы, басқалар тарапынан қорлауға, қорқытуға, зорлық-зомбылыққа ұшырауы мүмкін);

- ашық жерлерді (сыныптар, дәліздер, асхана, кітапхана және басқа да оқу үй-жайлары) бейнебақылау;

- ғимаратқа бөгде адамдардың кіруін шектеу, оларды қауіпсіздік қызметі жүйесінде тіркеу, мектеп ішінде ілесіп жүру;

- мектеп қызметкерлерінің, келушілердің оқушыларға арналған дәретхана бөлмелерін пайдалануына жол бермеу және бақылау.

6. Ұйым тарапынан оқушыларға қатыгездіктің алдын алу, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, қорғауды үйлестіру және филиал басшылығы мен қызметкерлерінің жауапкершілігі

13. ДББҰ оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынастың кез келген түріне төзбеу жағдайын жасауға және қолдауға, филиалдарда осы Саясатты сақтауға ықпал етуге міндетті.

14. Оқушыларға қатыгез қарым-қатынастың алдын алу, оларды қорғау және қауіпсіздігін қамтамасыз етуді үйлестіру жұмысын ДББҰ-ның оқушылардың сау-саламаты, физикалық және психологиялық денсаулығы мәселелерін үйлестіретін құрылымдық бөлімшесі жүзеге асырады.

15. Филиалдардың басшылары осы Саясатты іске асыруға дербес жауапты болады, оқушылардың сау-саламатын қолдауға ықпал ететін жағдайлар мен рәсімдерді қамтамасыз етеді.

16. Филиалдардың барлық қызметкерлері осы Саясатпен танысып, оқудан өтіп, мектептегі кәсіби жауапкершілікке сәйкес әрекет етуі керек (2-қосымша).

17. Оқушыларды қорғау мәселелерін шешу, сондай-ақ мектепте, мектепке барар жолда, мектептен тыс жерлерде оқушыларға қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау үшін филиал басшысы мектеп қауіпсіздігі қызметін

(бұдан әрі – МҚК) құру және оның жұмыс істеуі туралы бұйрық шығарады (3-қосымша).

18. МҚК мектеп қызметкерлерін, заңды өкілдерді, оқушыларды оқыту жұмысын жүзеге асырады (4-қосымша), оқиға туралы хабарлама алады, оны тіркейді, ықтимал қауіп-қатерді бағалайды, психологиялық-педагогикалық көмек береді, оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынастың теріс салдарларынан оңалтуға көмек және қолдау көрсетеді.

19. Филиалдарға келуші адамдар Келушілерге арналған нұсқаулыққа (5-қосымша) сәйкес жауапкершілік пен тәртіп ережелерін ұстанады және өз келісімін қол қоюмен куәландырады.

7. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайларының алдын алу

20. Оқушыларға қатысты қатыгездік жағдайларының алдын алу мектепте оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету туралы қолжетімді нормативтік құжаттардың және оқушыларға қатыгездік қатерін туғызбайтын кадрларды іріктеу рәсімдерінің болуын, жаңадан қабылданған қызметкерлерді, еріктілер мен қызмет көрсетушілерді оқытуды, оқушыларға сабақта және сабақтан тыс іс-шараларда қауіпсіздік жөнінде дәрістер беруді, қауіпсіз білім беру ортасын жасауды, ата-аналар мен жергілікті қауымдастықты профилактикалық іс-шараларға тартуды, оқушыларға қатыгездікпен қарау жағдайларын тіркеу, есепке алу және мониторингілеуді білдіреді.

21. Филиалдардағы оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін мектеп қызметкерлері мен еріктілерді жалдауда мынадай қауіпсіздік шаралары сақталуы тиіс:

1) жұмысқа тұрғысы келетін үміткерлердің сауалнамасын, өмірбаян деректерін, ұсыныс хаттарын, уәкілетті органдардан алынған анықтамаларын тексеру, алдыңғы жұмыс орнынан ақпарат сұрату;

2) филиал қызметкерлерін кәсіби аттестаттау талаптарына этикалық нормаларды, осы Саясатты, ҚР заңнамасына сәйкес оқушыларға қатысты құқықбұзушылықтар мен заңсыз іс-әрекеттер үшін қабылданатын тәртіптік шараларды білу шарттарын енгізу;

3) бос жұмыс орнына қабылдарда үміткерлерді еңбек шартына қол қоймас бұрын осы Саясатпен, заңсыз іс-әрекеттер үшін қолданылатын тәртіптік шаралармен, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құқықбұзушылық үшін жауапкершілік талаптарымен таныстыру;

4) филиалдарға жаңадан қабылданған қызметкерлер мен еріктілерді оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша оқыту;

5) филиалдардың кадрлар қызметіне оқушыларға қатысты заңсыз іс-әрекеттер мен құқықбұзушылықтар жасаған және белгілі бір тәртіпке сәйкес кінәсі анықталған қызметкерлер туралы хабарлау;

6) болашақта осы адамдардың қайта жұмысқа орналасуын болдырмау үшін филиалдарда оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары, еңбек шартын

бұзу/тоқтату себептері, жұмыскерлерге қолданылған кез келген тәртіптік шаралар тіркелетін есепке алудың ішкі жүйесін енгізу;

22. Филиал қызметкерлеріне оқушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайларының алдын алу мақсатында:

1) оқушыларды үйге шақыруға;

2) оқушыларды филиалдар ұйымдастырған оқу-тәрбие іс-шараларын өткізу орындарынан басқа жерлерге: дәмханаларға, мейрамханаларға, клубтарға және басқа да қоғамдық орындарға шақыруға;

3) орынсыз (ыңғайсыз) физикалық байланыс жасамауға міндетті, алайда баланың қауіпсіздігі мен дұрыс тәрбие алуы үшін байланыс жасауға болады, ондай байланысқа төмендегілер жатады:

- оқушының өзіне немесе басқа оқушыларға зиян келтірмеу үшін шектеулер жасауы;

- оқушыны қауіпті жағдайдан күш қолдану арқылы шығару;

- жұбату, мысалы, қолмен иықты, арқаны немесе қолды сипау, т.б.;

- иықты жеңіл түрту арқылы назар аударту және т.б.

4) оқушымен жабық үй-жайда жалғыз қалуға (егер мұндай қажеттілік туындаса, себебін негіздей отырып, оқушымен жалғыз қалу қажеттілігі туралы хабардар етуге, не кездесу өткізуге тікелей жақын жерде тағы бір ересек адамның болуын қамтамасыз етуге және оқушыны осындай адамның жақын жерде екендігі туралы хабардар етуге міндетті);

5) оқушылармен олардың қауіпсіздігіне немесе басқа оқушылардың қауіпсіздігіне тікелей байланысты болуы мүмкін құпияны сақтау туралы келісуге;

6) жеке әңгімелескенде, сондай-ақ әлеуметтік желілерде, бұқаралық коммуникация құралдарында (мысалы, WhatsApp, Viber, Вконтакте, Facebook және басқа да мессенджерлерде) адамды кемсітетін, қорлайтын, сексуалдық сипаттағы сөздер айтуға, пікірлер қалдыруға;

7) оқушыларға қатысты фото, видео, мәтіндік электрондық хабарламаларды сексуалдық мақсатта пайдалануға;

8) оқушылардың атынан профильдерін жасауға, оқушылардың сандық фотосуреттерімен қатар әдепсіз фотосуреттерін, басқа да материалдарды таратуға;

9) сыныпта және жеке жерде қорқытуға, қорқыныш атмосферасын туғызуға;

10) денеге зардап келтіру қаупі немесе қауіп-қатер туындаған жағдайда, сондай-ақ шұғыл әрекет ету және медициналық көмекке қолжетімділікті қамтамасыз ету қажет болған жағдайларда әрекетсіз қалуға;

11) кез келген түрде кемсітушілік білдіруге;

12) сексуалдық, физикалық және психологиялық зорлық-зомбылықтың кез келген түрін (күш көрсету әрекеттерін қоса алғанда) жүзеге асыруға;

13) оқушылардың өзін-өзі бағалау сезімін қорлауға және орынсыз жазалар қолдануға, мысалы, оқушыны бұрышқа қоюға, кекесін пікірлерді пайдалануға және т.б. тыйым салынады.

23. Филиалдардың оқушыларына:

1) басқа адамдарға кез келген түрде кемсітушілік білдіруге;
2) басқа оқушылардың, мектеп қызметкерлерінің, олардың заңды өкілдерінің және туыстарының атына, оның ішінде Интернет арқылы орынсыз, қорлайтын сөздер, пікірлер айтуға;

3) оқушылардың денсаулығына және денесіне, сондай-ақ мүлкіне зиян келтіруге;

4) кез келген қысым түрлері мен көздерін (оның ішінде әлеуметтік желілерді) пайдалана отырып, басқа оқушыларды қорқытуға, сыныпта, мектепте қорқыныш пен оқшаулану атмосферасын туғызуға;

5) интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық қағидаларын бұзуға, атап айтқанда:

- өзі және басқа оқушылар туралы жеке мәліметтерді бөгде адамдарға хабарлауға;

- әлеуметтік желілерде профиль жасау кезінде құпиялықты, деректердің тұтастығын, анонимділікті бұзуға;

- бейтаныс адамдармен интимдік фотосуреттерімен, хабарламаларымен, құжаттарымен бөлісуге;

- бейтаныс адамдармен сөйлесуге, мекенжайын хабарлауға, отбасы туралы ақпарат беруге;

- оңай болжанатын парольдер жасауға тыйым салынады;

б) Филиалдардың оқушылары:

- онлайн ойын ойнау, онлайн сатып алу кезінде қауіпсіздікті сақтауға, сайттарды және кез келген ақпаратты тексеруге;

- әлеуметтік желілерде этикалық мінез-құлықты сақтауға міндетті.

24. Оқушылардың заңды өкілдеріне:

1) оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектептегі ұйымдастырушылық, ақпараттандыру, оқыту іс-шараларына, «балалар – ата-аналар» бағдарламаларына қатысуды назардан тыс қалдыруға;

2) оқушыларға тәрбиенің күштеу әдістерін, қатал жазалау және тәртіп шараларын қолдануға, оларды отбасылық, ерлі-зайыптылық жанжалдарды шешуде пайдалануға, олардың жасына, мүмкіндіктеріне, қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін міндеттер мен талаптар қоюға;

3) мектеп қызметкерлерінің қатысуынсыз мектепте болған инциденттерді, қақтығыстарды өз бетінше шешуге, басқа оқушыларға физикалық әрекеттер мен психологиялық қысым көрсетуге (оның ішінде әлеуметтік желілерді, ата-аналар чаттарын және т.б. пайдалана отырып) тыйым салынады.

25. Ұйымның көшпелі іс-шараларына қатысу кезінде филиал қызметкерлері оқушылардың қауіпсіздігі үшін жағдай жасауы тиіс. Егер өткізілетін іс-шара нақты қауіпті болса (оқыту, жаттықтыру іс-шаралары) бірге еріп жүруші қызметкерлер мен оқушылардың сандық ара қатынасын

(оқушылардың жалпы саны және гендерлік қатыстылығы бойынша) мұқият ойластыру қажет. Оқушыларға шараның өтілетін уақыты, орны және күтілетін тәртіп талабы, сондай-ақ олардың сыртқы келбеті туралы нақты нұсқаулар беру керек.

26. ДББҰ қызметкерлері, филиал қызметкерлері көшпелі іс-шараларды жоспарлау, ұйымдастыру, академиялық бағдарламалар, элективті курстар, тағылымдамалар бойынша қызмет көрсетуге халықаралық, республикалық ұйымдармен шарттар жасасу кезінде мынадай көрсеткіштер бойынша ықтимал қауіп-қатерді бағалау деңгейлерін ескеруі қажет:

1) ықтимал қауіп-қатердің төмен деңгейі:

- саяси тұрақты, білім беру саласында экономикалық тұрғыдан табысты, оқушылардың жүріп-тұруы, оқуы, орналасуы, бос уақыты үшін қауіпсіз ел;
- сыбайлас жемқорлық пен қылмыс деңгейі төмен, нәсілдік, діни, гендерлік кемсітушіліктен, саяси зорлық-зомбылықтан, азаматтық тәртіпсіздіктерден еркін ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымы, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесі бар ел;

- оқушылардың денсаулығына зардап келтіру қаупі ең төмен ел.

2) ықтимал қауіп-қатердің орташа деңгейі:

- эпизодтық саяси толқулар, наразылықтар, көтерілістер, террористік актілер бар ел;

- шетелдіктерге, жергілікті қауымдастыққа қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының деңгейі тұрақты ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымы, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйелері әлсіз ел;

- оқушылардың қауіпсіздігін, оқитын, тұратын, жүріп-тұратын орындарын, бос уақытын ұйымдастыру деңгейі нашар ел;

- оқушылардың денсаулығын қорғау жүйесі әлсіз ел.

3) ықтимал қауіп-қатердің жоғары деңгейі:

- саяси тұрақсыздық, қауымдастық арасындағы ішкі қақтығыс кезеңдері тұрақты болатын ел;

- оқушылардың жүріп-тұруына, оқуына, бос уақыт өткізуіне, денсаулығына қауіптілігі жоғары ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымының, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесінің жай-күйі нашар ел;

- терроризм, бүлік, саяси толқулар нәтижесінің шетелдіктер үшін кездейсоқтық қаупі жоғары ел;

- қауымдастықта жиі кездесетін құбылыс ретінде шетелдіктерге қатысты зорлық-зомбылық, қылмыстық әрекеттер қаупі жоғары ел;

- қоғамдастықтағы алаяқтық, қылмыс деңгейі жоғары (көбінесе полицияның қатысуымен) ел;

- қоғамдастықта сыбайлас жемқорлық, құқықтық рәсімді теріс пайдалану деңгейі жоғары ел;

- денсаулыққа зардап келтіру қаупі жоғары ел.

- 4) ықтимал қауіп-қатердің экстремалды деңгейі:
- соғыс, саяси тұрақсыздық жағдайындағы, үкіметі елдің көп бөлігін бақылауды жоғалтқан ел;
 - қауіпсіздік инфрақұрылымының, авариялық қызмет пен төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесі жоқ ел;
 - терроризм, бүлік, саяси толқулар нәтижесінің шетелдіктер, жергілікті халық үшін кездейсоқтық қаупі жоғары ел;
 - оқушылардың өмірі мен денсаулығына зардап қаупі өте үлкен ел.

8. Оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас жағдайларын анықтау

8.1. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары, фактілері туралы хабарлау

27. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары туралы хабар қызметкерлер, филиалдың басқа да оқушылары, заңды өкілдері немесе филиалдан тыс басқа да адамдар тарапынан оқушыларға қатыгездік жасау күдіктері, жоспарланған және орын алған фактілер туралы ақпаратты қамтиды.

28. Қатыгез қарым-қатынас жағдайлары туралы хабарлау тәсілдері:

- 1) мектептегі жедел желі / сенім телефоны;
- 2) оқушының өзіне қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы тікелей хабарлауы;
- 3) оқушының басқа оқушыға қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы хабарлауы;
- 4) филиал қызметкерлерінің филиал оқушысына қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы хабарлауы немесе осындай әрекеттерге күдіктенуі;
- 5) ата-аналардың және басқа да заңды өкілдердің, сондай-ақ басқа да адамдардың филиал оқушыларына қатысты күш қолдану әрекеттері туралы хабарлауы немесе осындай әрекеттерге күдіктенуі;

29. Филиал басшысы оқиға туралы ақпаратты хабарлаған адамдарға қолсұқпаушылықты және қорғауды көздеуі, сондай-ақ құпия ақпаратты жария еткені үшін жауапкершілік шаралары туралы хабарлауы қажет.

30. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайы туралы хабарлау тәртібі:

- 1) ақпарат берушілер мектепте, мектептен тыс, сондай-ақ үйде оқушыларға зорлық-зомбылық жасалды деген күдік немесе оқиға туралы сынып жетекшісіне, филиал қызметкерлеріне, мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысына (немесе оның орынбасарына) хабарлайды;
- 2) хабарлама жеке, жазбаша немесе ауызша, телефон немесе электрондық мекенжай арқылы, сондай-ақ әлеуметтік желілердегі, мессенджерлердегі

байланыстарды пайдалана отырып немесе кез келген өзге тәсілмен берілуі мүмкін;

3) зорлық-зомбылық жағдайына және хабарлаушыға қатысты барлық ақпарат қатаң құпия болып табылады, филиал қызметкерлерінің ақпаратты өзара талқылауына, мектеп ішінде немесе одан тыс жерлерде талқыға салуына және басқаларға беруіне тыйым салынады;

4) мектеп директоры немесе МҚК басшысы қажет болған жағдайда ғана және қызметкерлерді құпиялылықты сақтамағаны үшін жауапкершілік туралы ескерте отырып, ақпаратты қызметкерлермен бөлісе немесе талқылай алады;

5) зорлық-зомбылық фактісі туралы ақпаратты жинауға, талдауға қатысатын қызметкерлер балаға қатысты тергеуге қажетті материалдарды жібергеннен кейін, бұл ақпаратты дербес жұмыс компьютерінен, себеттен, электрондық поштадан дереу жою керек, деректерді электрондық тасымалдағыштарға көшіру кезінде оларды парольдермен құлыптау қажет;

6) құжаттардың қағаз нұсқалары (зорлық-зомбылық фактілерін есепке алу журналы, баланың жеке ісі, тексеру материалдары және т.б.) кілттелетін жабық сейфте сақталуы тиіс, оның сақталуын функционалы бойынша құпия материалдарды сақтауды қамтамасыз етуге міндетті МҚК қызметкері қамтамасыз етеді.

8.2. Ақпарат жинау

31. Филиал қызметкерлері ықтимал құрбандарды – оқушыларды, сондай-ақ мектепте, мектептен тыс жерлерде зорлық-зомбылық фактілерінен зардап шеккендерді келесі жолдармен анықтай алады:

1) оқушының көңіл-күйі мен мінез-құлқының өзгеруін, құрдастарымен қарым-қатынасының болмауын, мектепке барғысы келмеуін, сабақтарды босатуын, оқу жетістіктерінің төмендеуін, агрессивті, деструктивті және аутодеструктивті мінез-құлықтың пайда болуын бақылау;

2) қатарлас агрессорлардың, ересек агрессорлардың (филиал қызметкерлерінің, оқушылардың, заңды өкілдердің) мінез-құлқын бақылау, олардың мінез-құлқының өзгеру себептерін нақтылау;

3) бақылау картасына (6-қосымша) сәйкес зорлық-зомбылық көрген/бастан кешірген оқушыларға тән дене және мінез-құлық көріністерін бағалау үшін филиал қызметкерлерінен ақпарат жинау;

4) эссе, суреттер және оқушылардың шығармашылық қызметінің басқа да өнімдерін талдау, оқушылармен өткізілетін проактивтік әдістемелердің, рөлдік ойындардың нәтижелерін түсіндіру және талдау;

5) оқушылардың өмірі, өмірдегі қиын жағдайлары, олар басынан өткерген зардапты оқиғалар, отбасылық даму жағдайлары туралы әртүрлі дереккөздерден ақпарат жинау;

6) сұрақтар тізбесіне (7-қосымша) сәйкес оқушыға қатысты жасалған зорлық- зомбылық түрін анықтау үшін зардап шеккен оқушылармен әңгіме-сұхбат жасау;

7) әлеуметтік желілердегі оқушылардың сауалнамаларын талдау, оқушылардың желідегі парақшалары мен пайдаланушылық белсенділігін мониторингілеу;

8) отбасылық даму жағдайын, әлеуметтік өмір сүру деңгейін, оның өміріне әсер еткен маңызды оқиғаларды бағалау мақсатында оқушының тұратын жеріне бару және т.б.;

32. Филиал қызметкерлері мектепте оқушыларға, филиал қызметкерлеріне, заңды өкілдерге оқушыларға қатысты күдік, зорлық-зомбылық фактілері туралы хабарлауға мүмкіндік беретін атмосфера құруы қажет, МҚК мүшелерінің телефон нөмірлері мен электрондық мекенжайлары барлық жерде қолжетімді болуы тиіс.

8.3. Тәуекелді бағалау, есептілік, жағдайлар мониторингі

33. МҚК қызметкерлері оқушылардың денсаулығы мен өміріне зардап келу жағдайына, зардаптың деңгейіне 3 фактор: ықтимал қауіп-қатер факторлары, осалдық факторлары, қорғау факторлары бойынша әділ баға беруі қажет және тиісті хаттамаларды (8-қосымша) толтыруы керек.

34. МҚК басшысы және/немесе жауапты қызметкері тұрақты негізде мектепте, мектептен тыс, оның ішінде, үйде оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас фактілері туралы ақпараттар мен хабарламалар негізінде оқу жылындағы инциденттерді есепке алуға арналған арнайы электрондық журнал жүргізеді (9-қосымша).

35. Филиалда электрондық журналды Ұйымның барлық филиалдары бойынша қарау, талдау, мониторингілеу, жинақтауды және Ұйым Төрағасының осы мәселе бойынша жетекшілік ететін орынбасарының алдында есеп беруді жүзеге асыратын Ұйымның сау-саламат мәселелерін үйлестіруші құрылымдық бөлімшесінің уәкілетті қызметкеріне ақпаратқа қолжетімділікті ұсына отырып, МҚК қызметкерлері жүргізеді.

36. Оқу жылы ішінде арнайы журналда есепке алуға мынадай сандық көрсеткіштер жатады (есепті кезең – тоқсан сайын, әрбір оқу жылында):

1) зорлық-зомбылық түрлері бойынша оқушылар арасында тіркелген инциденттердің саны (қорлау, психологиялық, физикалық, сексуалдық зорлық-зомбылық, қорқыту, қысым көрсету және интернеттегі қауіпті мінез-құлық);

2) зорлық-зомбылық түрлері бойынша анықталған зорлық-зомбылықтың бастамашысы және/немесе агрессор оқушылардың саны;

3) зорлық-зомбылық түрлері бойынша оқушылар тарапынан анықталған зорлық-зомбылық құрбандарының (зардап шеккендердің) саны;

4) есепті кезеңде зорлық-зомбылық түрлері бойынша анықталған зорлық-зомбылыққа куә болған оқушылар саны;

5) зорлық-зомбылық түрлері бойынша жоғары қауіп-қатер тобына енген оқушылар саны;

б) мектепте дене жарақатын алған оқушылар саны;

7) ювеналдық полицияда есепте тұрған оқушылар саны;

8) зорлық-зомбылық түрлері бойынша басқа оқушыларға қатысты агрессивті мінез-құлыққа және/немесе зорлық-зомбылыққа байланысты педагогикалық кеңестің шешімімен мектептен шығарылған оқушылар саны;

9) зорлық-зомбылық түрлері бойынша басқа оқушыларға қатысты агрессивті мінез-құлыққа, зорлық-зомбылыққа байланысты басқа мектептерге ауыстырылған оқушылар саны;

10) агрессивті мінез-құлыққа, оларға қатысты зорлық-зомбылыққа байланысты мектепте ұзақ уақыт болмаған оқушылар саны;

11) зорлық-зомбылық түрлері бойынша филиал қызметкерлері тарапынан зорлық-зомбылық құрбаны болған (зардап шеккен) оқушылар саны;

12) оқушылармен қатыгез қарым-қатынасқа байланысты қызметінен босатылған филиал қызметкерлерінің саны.

37. ДББҰ-ның, сыртқы ұйымдардың филиалдары және/немесе өкілдері жарты жылда бір рет келесі индикаторлар бойынша профилактикалық бағдарламаларға мониторинг және бағалау жүргізеді:

1) оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық мәселелерін шешуге филиал әкімшілігінің қатысуы және мүдделілігі;

2) мектеп қауіпсіздігі қызметі жұмысының тиімділігі;

3) оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша филиал қызметкерлерін, заңды өкілдері мен оқушыларды оқытуды уақтылы жүргізу;

4) әлеуметтік, жеке және медициналық ағарту арқылы оқушылардың қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамытуға (тану, өзіне-өзі көмек көрсету, көмекке жүгіну) арналған сабақтағы және сабақтан тыс іс-шараларда оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғалуының компоненттерінің болуы;

5) жағдайдың аяқталуын бағалау (оқушының және оның айналасындағы жағымды мінез-құлық өзгерістері пайда болғанға дейін көңіл күйді тұрақтандыру, өмір тонусын жоғарылату, сыныптағы, мектептегі өзара әрекеттерге қатысу, бала – ата-ана қатынастарын, отбасылық өзара қарым-қатынасты жақсарту).

38. Филиалдың профилактикалық іс-шараларының тиімділігін мониторингілеу ісі сауалнама жүргізу, мүдделі тараптармен әңгімелесу, нормативтік құжаттарға, есептерге, іс-шаралар жоспарларына және басқа да құжаттарға шолу жасау арқылы жүргізілуі мүмкін. Филиал және/немесе ДББҰ, сыртқы ұйымдар сауалнама, дәлелдемелер (әңгімелесулер, есептер, құжаттарға шолу) нәтижелерін зерделеу кезінде әрбір индикатор бойынша тиімділік дәрежесін мынадай шәкіл бойынша бағалайды:

1. Толық сәйкес келеді

2. Жеткілікті дәрежеде сәйкес келеді

3. Ішінара сәйкес келеді

4. Сәйкес келмейді

39. Мониторинг жылына 2 рет (әрбір күнтізбелік жылдың маусым және желтоқсан айларында) жүргізіледі. Мониторинг қорытындылары бойынша Саясатқа тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізілуі мүмкін.

9. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайларында әрекет ету

9.1. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайын тәртіптік тергеу

40. Филиал әкімшілігі оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас туралы ақпарат алған кезде келесі әрекеттерді жүзеге асырады:

1) филиал қызметкерлерінің кәсіби жарамдылығын бағалау үшін құқық бұзушының әңгімесін зардап шеккен оқушының және басқа адамдардың көрсеткіштерімен салыстыра отырып, жағдайды тәртіптік тексеруді ұйымдастырады және жүргізеді;

2) болжамды құқық бұзушымен қарым-қатынас кезінде ашықтық және айқындық қағидаттарын ұстанады, айыптаулардың сипатына түсініктеме беріп, тергеу процесі мен оның ықтимал салдарлары туралы хабардар етеді;

3) болжалды құқық бұзушыны қолдауды қамтамасыз ету: мектеп қызметкерлері арасында байланысатын адамды тағайындайды, құқықтық, психологиялық кеңес беру көмегіне жүгінуге жәрдемдеседі;

4) тергеу жүргізу кезінде басқа оқушылардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмеу үшін болжамды құқық бұзушыға қатысты филиал басшысы келесілерге жол бермеуі тиіс:

– құпиялылық сақтау туралы, ақпаратты ашудан бас тарту туралы келісімге қол қоюға;

– "тыныш кету" мүмкіндігі туралы келісім жасасуға, бітімгершілік келісімге келуге, өз еркімен жұмыстан босатуға, қызметкермен проблеманы жою құралы ретінде келісімшартты ұзартпауға;

– оқушыны оқудан шығаруға, оны басқа білім беру мекемесіне ауыстыруға, академиялық демалыс беруге және т.б.;

– құқық қорғау органдарына жүгінген және сот талқылаулары басталған жағдайларда заңды өкілдерге қысым көрсетуге.

9.2. Болжамды құқық бұзушыға қатысты жауапкершілік шаралары

41. Тергеу аяқталған жағдайда болжамды құқық бұзушыға құқықбұзушылықтың сипатына қарай ҚР заңнамасына сәйкес әкімшілік, тәртіптік, қылмыстық сипаттағы шаралар қолданылады.

1) заңды өкіл тарапынан қатыгездікпен қарау туралы айыптаулар болмаған жағдайда оқиганы тәртіптік комиссия (оқушыларға қатысты), филиалдың тәртіптік кеңесі (филиал қызметкерлеріне қатысты) қарайды;

2) оқушыларға қатал қарау фактісі, оқушылардың заңды өкілі тарапынан айыптау фактісі болған жағдайда филиал басшысы оқиға туралы құқық қорғау органдарына, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау органдарына хабарлайды;

3) екі жағдайда да филиал басшысы ДББҰ-ға оқушылардың сау-саламатты мәселелерін үйлестіретін құрылымдық бөлімшеге хабарлайды.

9.3. Оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі үшін филиал әкімшілігінің әрекет ету алгоритмі

42. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайлары анықталған жағдайда филиал әкімшілігі:

1) зардап шеккен оқушыны қатыгез қарым-қатынас жасады деп күдік келтірілген адамнан оқшаулауға, бала үшін қауіпсіз және жайлы ортаны қамтамасыз етуге міндетті;

2) қажет болған жағдайда зардап шеккен оқушыға алғашқы медициналық көмек көрсетуге міндетті;

3) оқиға туралы оқушының заңды өкілдерін хабардар етуге, оқушылармен барлық әңгімелерді олардың қатысуымен жүзеге асыруға міндетті;

4) құқық қорғау органдарына, Балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі уәкілетті ұйымдарға, медициналық ұйымдарға дереу хабарлауы (жағдайдың сипатына қарай) тиіс;

5) МҚК ықтимал қауіп-қатер дәрежесін бағалайды, зардап шегушінің мектепте де, одан тыс жерде де қауіпсіздік жоспарын әзірлейді және іске асырады;

6) МҚК зардап шеккен оқушыға көмек және қолдау жоспарын жасайды;

7) МҚК тиімсіз нормативтік құжаттарға, филиал Саясатына, өзгерістер мен толықтырулар енгізеді (мысалы, егер оқушылардың әлеуметтік желілерінде әдепсіз фотосуреттерді, суреттерді орналастыру саны көбейсе, осы тақырыпқа арналған сабақтар өткізу қажет).

9.4. Зардап шеккен оқушылармен сауалнама/ әңгіме жүргізу рәсімдері

43. Зардап шеккен оқушылармен, басқа да оқушылармен, филиалдардың қызметкерлерімен алғашқы әңгімелесу кезінде келесілер ескерілуі тиіс:

1) сабырлық пен тілектестік сақтау;

2) оқушыны мұқият тыңдау;

3) оқушыны не болғаны туралы айтып, дұрыс әрекет еткеніне сендіру;

4) онымен диалог жүргізу, инцидент бойынша ақпарат жинау және жағдайды нақтылау үшін ғана қажетті және аз сұрақтар қою;

5) оқушының жанын қайта жарақаттамау үшін айтқандарын қайталауды сұрамау;

6) оқушының іс-әрекетін "бағыттамау", өз идеяларын, болжамдары мен тұжырымдарын ұсынбау, оның іс-әрекетін бағалау;

7) оқушының маңызды сәттерді есіне түсіруіне кедергі жасамау;

8) қажетті көмек көрсету және мәселені шешу үшін кейбір (бірен-саран) адамдарды туындаған жағдай туралы хабардар ету қажеттігі туралы оқушыға ескерту;

9) оқиганы оқушы қалай айтып берсе, сол қалпында толық және сөзбе-сөз жазып алу;

10) жазбаша хаттама жасау;

11) филиал әкімшілігіне, Ұйымға ақпаратты ұсыну.

44. Белсенділік танытып, зорлық-зомбылық фактілерін хабарлайтын немесе сенімді ақпарат негізінде оқушыларды қауіп-қатерге душар етуі, қатыгез қарым-қатынас тудыруы мүмкін әріптестердің мінез-құлқына, мектеп қызметіне қатысты айып тағатын филиал қызметкері филиал әкімшілігі тарапынан қудалаудан және/немесе тәртіптік іс-әрекеттерден қорғануға сенім арта алады.

10. Зардап шеккен оқушыларға көмек, психологиялық-педагогикалық оңалту

45. Филиал қызметкерлері оқушылардың бастан кешкен жағымсыз тәжірибелерін, зардаптарын, қиындықтарын жеңуі үшін оңалту сипатындағы психологиялық-педагогикалық көмек көрсетеді:

1) мектепте, отбасында, мектептен тыс тұрақты және қауіпсіз жағдай жасау үшін баланың өмірін қалыпқа келтіру;

2) эмоционалдық қолдау және психологиялық-педагогикалық көмек;

3) жағымсыз тәжірибені қайта ой елегінен өткізуге және оқушыға ішкі/психологиялық кедергілерді және мінез-құлықтағы өзгерістерді жеңуге көмектесу;

4) балаға жағымсыз эмоционалдық жағдайларды жеңу дағдыларын игерту және қауіпсіз мінез-құлықты үйрету (көмек пен өзіне-өзі көмек көрсету, өз сезімдерін басқару).

46. Оқушыға көмек және қолдау жоспары жеке тұлғаның күшті жақтарын, оның өсу-даму аймақтарын: қарым-қатынас дағдыларын, өзін-өзі бағалауды қайта құруды, мінез-құлықтың әдеттегі (автоматты) стратегияларын түсінуді, жаңа сезімдерге, ойларға, эмоцияларға қайта үйретуді қамтуы керек.

47. Оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас болған жағдайда оқушылардың, заңды өкілдерінің бала құқықтарын қорғаумен айналысатын салааралық сыртқы ұйымдарға жүгінуі үшін оларды сондай ведомстволардың, ұйымдардың, мекемелердің тізбесімен (10-қосымша) таныстыру, тарату және тізбесін үнемі жаңартып отыру қажет.

11. Жауапкершілік

48. Филиалдардың қызметкерлері мен оқушылары, заңды өкілдері және өзге де тұлғалар филиалдардың оқушыларына қатыгездікпен қарағаны, сондай-ақ қатыгездікпен қарау туралы ақпаратты жасырғаны, жалған ақпарат бергені және айыптағаны үшін Ұйымның бекітілген нормативтік актілеріне және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жауапты болады.

12. Қорытынды ережелер

49. Филиалдар әкімшілігі осы Саясатты филиалдар қызметкерлерінің, оқушылардың және олардың заңды өкілдерінің назарына жеткізеді.

50. Осы Саясатта қозғалмаған мәселелер Ұйымның бекітілген нормативтік актілеріне және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес реттеледі.

Оқушыларға қатыгез қарым- қатынас түрлерін жіктеу, белгілері, оқушылардың дамуы үшін салдары.

Зорлық-зомбылық түрі	Формалары мен белгілері (сыртқы және мінез-құлық)	Факторлары	Оқушылардың дамуы үшін салдары
<p>Физикалық зорлық-зомбылық</p>	<p>Формалары: дене жарақаттарын салу мен зақым келтіру, тұрақты физикалық жазалар, қасақана үй, баспана, тамақ және күтімнен айыру, психоактивті және есеңгірететін заттарды қолдануға тарту, ата-аналардың жеке мақсаттары үшін әдейі ауру белгілерін шақыру және ынталандыру (Мунгаузен синдромы)</p> <p>Сыртқы белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқушының денесінде абразиялардың, көгерулердің болуы, жаралар, сызаттар, тыртықтар (жаңа сияқты, және ерте), қан ұйылуы, ісіктер, соққылардың іздері; - көз алмасына қан құйылу; - мойнында тұншықтыру белгілері (белдік тоғасы, бау, саусақ іздері); - ыстық заттармен және темекімен күйдіру, күйіктер, қол мен аяқтың ыстық сұйықтықтармен қолғап немесе шұлық сияқты (ыстық суға батырудан), сондай-ақ бөксесінде; шымшығанның, тістеудің іздері; - сынған және босаған тістер, ауызында, еріндерінде, құлақтарында жырықтар; басында шаш түскен аймақтары; - есін жоғалту, жүрек айнуы, құсу, соққыдан бас ауруы; - дене дамуының тежелуі (салмағы, бойы) <p>Мінез- құлық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқушылардың көңіл- күйі мен мінез-құлқының өзгеруі (тұйық болып кетті, қарым-қатынастан шеттенеді, сабырлы болған, агрессивті болды); 	<p>Отбасылық факторлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дене жазасы балаларды тәрбиелеудің жол берілетін әдісі болып табылатын отбасылар; - ішімдік ішетін ата-аналар (маскүнем); - нашақорлар,токсикомандар; - психикалық аурулары бар, туыстарының қайтыс болуына, ауруына, жұмысын жоғалтуына, қоныс аударуға, экономикалық дағдарысқа байланысты стресстік жағдайдағы; - жанжалдар, келіспеушіліктер жиі болатын отбасылар; - балаға жоғары үміт артатын ата-аналар; - олардың жасына және даму деңгейіне сәйкес келмейтін балаларға шамадан тыс талаптар қоятын ата- аналар 	<ul style="list-style-type: none"> - құрдастарымен қарым-қатынастағы қиындықтар; - оқу үлгерімінің, мектепке, қоршаған ортаға қызығушылықтың төмендеуі; - денсаулығының нашарлығы, жиі кездесетін аурулар, оның ішінде бас ауруы, іштің ауыруы, ұйқының қиындауы және т. б.; - қарым-қатынасқа деген ұмтылыстың болмауы, жалғыздыққа ұмтылу; - тамақтанудың бұзылуы (артық тамақтану, салмағындағы елеулі өзгерістер); - агрессивті, демонстрациялық мінез-құлық; - бейәлеуметтік, девиантты мінез-құлық; - психоактивті заттарды қолдану; - өзіне зақым келтіру; - виртуалды әлемді ғана қалау, шектелу; - психопатология

	<ul style="list-style-type: none"> - ересектерге, атап айтқанда, сенім қарым-қатынасы норма болып табылатын адамдарға сенімсіздік; - ересектерден қорқу және қорқыныш (қол тигізгенде, жақындағанда); - шаршау және пассивтілік; - оқуға, мектепке барғысы келмеуі; - зейін шоғырландыруының, оқу материалын есте сақтаудың төмендеуі; - ересектермен қарым-қатынаста көңіл мен жылуды іздеуде. 		
<p>Психологиялық/эмоционалды зорлық-зомбылық</p>	<p>Психологиялық зорлық-зомбылықтың формалары: үнемі сын, мазақ ету, қорлау, дұшпандық, көпшілік алдында оқушыны/оның жақындарын қорқыту, оларға зорлық-зомбылық жасау қаупі, алдау және айла-шарғы жасау, негізсіз жоғары үміт, оқушының құрдастарымен немесе оның ортасындағы ересектермен әлеуметтік байланыстарын негізсіз шектеу немесе тыйым салу, оқушыны өзінің көзқарасы, сезімдері, тілектері болу құқығынан айыру, оның даму деңгейіне сәйкес келмейтін мінез-құлықты қалыптастыру және т. б..</p> <p>Белгілері: балаға ауызша түрде, іс-әрекетте жазбаша түрде қорқыту, сондай-ақ интернетті, әлеуметтік желілерде (кибербуллинг);</p> <ul style="list-style-type: none"> - айтылған ескертулер баланың қадір-қасиетін қорлайтын; - баланы қажеттіліктен айыру, оның негізгі қажеттіліктерін елемеу: қауіпсіз орта, қамқорлық және сүйіспеншілік; - оның жасына немесе мүмкіндіктеріне сәйкес емес балаға шамадан тыс талаптар қою; - баланы әдейі физикалық немесе әлеуметтік оқшаулау; - ересектердің өз уәделерін орындамауы немесе өтірік айтуы; - баланы қоғамға қарсы әрекетке, деструктивті мінез-құлыққа (ұрлық, оның ішінде суицидтік емес және 	<p>Отбасылық факторлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зорлық- зомбылық қарым-қатынас стилі болып табылатын отбасылар және әлеуметтік- экономикалық мәртебесі төмен, психологиялық қолайсыздық; - сүймейтін туыстарына әйеліне / күйеуіне ұқсас оқушылар, қалаусыз жүктілік; - денсаулығы нашар, мүгедектер; - деспотизмнің болуы, авторитарлық ата-аналар, тәрбиенің бақылаушы стилімен; - ішімдік, есірткі қолданатын, депрессиядан және психологиялық мәселелерден зардап шегетін ата-аналар 	<ul style="list-style-type: none"> - өмірді дұшпандықпен қабылдау; - ұйқының және тамақтанудың бұзылуы; - қарым-қатынас жасай алмау, айналасындағылармен қарым-қатынас құра алмау; - үлгерімі нашар; - өзін-өзі бағалаудың төмендігі; - басқаларға агрессивтілік, жанжалдарға, келіспеушіліктер, төбелес; - жалғыздыққа әуестік; - шамадан тыс жағымпаздық; - физикалық, әлеуметтік-эмоционалды- еріктік дамуының кешігуі; - әлеуметтік- эмоционалды жетілмегендік; - үрей, фобия; - невроз және невротикалық ауытқулар; - агрессивті мінез- құлық; - аутодеструктивті мінез- құлық (соның ішінде суицидалды және суицидалды емес

	<p>алаяқтыққа, маскүнемдікке, нашақорлық және т. б.) тарту немесе ынталандыру; – балаға психологиялық жарақат әкелетін бір реттік өрескел психологиялық әсер; – терроризм (өлтірем деп қорқыту, физикалық зиян келтіру, қауіпті және қорқынышты жерге апару). Буллинг- мектеп ортасындағы белгілі бір оқушыға (зардап шегушіге) қатысты басқа оқушылар (агрессорлар), мектеп қызметкерлері тарапынан зорлық- зомбылықтың барлық түрлерін қамтитын "танымал" түрі :</p> <p>а) ұрып-соғу, дене жарақатын салу түріндегі физикалық зорлық-зомбылық; б) қорлау, қорқыту түріндегі психологиялық зорлық-зомбылық; в) қысым көрсету, мәжбүрлеу түріндегі сексуалдық зорлық-зомбылық бүлдіргіш сипаттағы әрекеттерге: әртүрлі сексуалдық сипаттағы баланың жыныстық мүшелеріне тиісу, сондай-ақ тікелей жыныстық қатынас.</p>		<p>сипаттағы); – жарақаттан кейінгі бұзылыс (ПТРС);</p>
<p>Сексуалдық зорлық-зомбылық</p>	<p>Формалары: физикалық байланыстарды қамтуы мүмкін (сүю, жанасу және интимных аймақтарын аймалау, мастурбация және және т. б.), сондай-ақ байланыссыз әрекеттер (оқушыларды жыныстық сипаттағы сурет көруге тарту, жыныстық ынталандыру, жыныстық мәжбүрлеу, оның ішінде интернет арқылы), оқушыны кез келген заңсыз жыныстық қызметпен айналысуға итермелеу немесе көндіру, баланы жезөкшелікте пайдалану немесе басқа заңсыз сексуалдық тәжірибемен, интернеттегі порнографиялық демонстрацияларда, суреттер мен материалдарда балаларды пайдалану, жыныстық процедуралар кезінде балаға қарау (вуайеризм), сондай-ақ баланы шешінуге, жалаңаш көрсетуге мәжбүрлеу (экспозиционизм); Физикалық белгілері:</p>	<p>Авторитарлық тәрбие стилі, баланың ата-анасымен, әсіресе анасымен нашар қарым-қатынасы бар отбасылар арасындағы қарым-қатынас қайшылығы, әртүрлі себептермен ананың ұзақ уақыт болмауы (жұмыста болуы, ұзақ уақыт ауруханада және т. б.); – өгей әкесі бар немесе анасымен бірге тұратын адамы бар отбасылар; - ата-аналар- маскүнемдер, нашақорлар, токсикомандар, психикалық аурулары бар, балалық шақта сексуалдық зорлық-зомбылыққа ұшыраған ата- аналар</p>	<p>- әдеттегі өмір салтының күрт өзгеруі; – суицидалдық мінез- құлыққа бейімділік; – қорқыныш, фобия, психикалық бұзылулар; – автоагрессия, өзіне зақым келтіру, өзіне-өзі зиян келтіру мінез-құлық; – жылау, жалғыздық, достарының болмауы; – жануарларға, адамдарға, қатарластарына қатыгездікпен қарау; – болашақта некеде немесе керісінше "жәбірленушінің" мінез-құлқы»;</p>

	<p>- дене жарақаттары және дене зақымдары, оның ішінде интимдік аймақтарда.</p> <p>Мінез-құлық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қорқыныш, дене жанасу/контактілерден қашу; - өзіне, өзінің денесіне өшпенділік (нәзіктік сезімі, жиіркеніш сезімі); - жыныстық мәселелер туралы хабардарлықтың артуы; - ерекше эротикалық қиялдар (эротика); - баланың сексуалдық мақсатында пайдаланылған ересектерге бауыр басу; - зорлаушыға деген қарым-қатынасты басқа адамдарға ауыстыру (қорқыныш, жиіркеніш, қауіп сезімі); - сексуалдық әрекеттерді көрсету (әсіресе кішкентай балалардың); - травматизация және мамандардың көмегі қажеттіліктің дәлелі ретінде жасөспірімдік кезеңде және жоғарғы сыныптардағы «сексуалдық әдепсіздік»; - жасқа сәйкес келмейтін нәзіктік. 		<ul style="list-style-type: none"> - ересектермен, құрдастарымен физикалық байланыстан қорқу; - ұйқының бұзылуы, түнгі қорқынышты түстер; - тамақтану тәртібінің бұзылуы; - агрессивті және қоғамға қарсы мінез-құлық; - жыныстық мінез-құлықтың жеткіліксіздігі, - жарақаттың себебін жасыруға ұмтылу, күдік; - өзін-өзі бағалаудың төмендігі, өзін-өзі ақтау, кінә сезімі; - кездейсоқ жыныстық қатынастар; - ерте жүктілік; - эротикалық мінез-құлық және жезөкшелік; - жыныстық жолмен берілетін аурулар; - депрессия, психикалық бұзылулар; - балалық шағында болған сексуалдық зорлық-зомбылық тәжірибесі есейген шақта сексуалдық зорлық-зомбылықтың жәбірленушісі болу қаупін арттырады
<p>Қажеттіліктерін елемеу</p>	<p>Формалары:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ата-аналар/қамқоршылары, мектеп қызметкерлері тарапынан назар аударудың, күтімнің, баланың даму жағдайларын қамтамасыз ету кезінде: тамақтану, тұрғын үй және қауіпсіз өмір сүру жағдайларының болмауы; - ата-аналар баланың мектепке баруы үшін жағдай жасамаса, білім беру мен оқуға деген қажеттілікті 	<p>Отбасылық факторлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ата-аналар/қамқоршылары психоактивті заттарды қолданатын отбасы; - психикалық аурулары бар адамдар; - ата-аналық тәжірибесі мен 	<ul style="list-style-type: none"> - психикалық дамуының кешігуі; - қаңғыбастық; девиантты және делинкветті мінез-құлық: - ұрлық, қоқыстарды ақтаруы мүмкін және т. б.; - қайыршылық; - асоциалдық топтарға

	<p>елемеу сабақты себепсіз жіберіп алуға мүмкіндік береді;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ата-аналардың/қамқоршылардың денсаулығына, психикалық, рухани, моральдық немесе әлеуметтік дамуына зиян келтіретін қолжетімді ресурстардың болмауы; - медициналық көмекке немқұрайлы қарау-ауыр соматикалық немесе психикалық ауытқулары бар, медициналық көмекке мұқтаж оқушыларға күтімнің болмауы (дәрі беруді ұмытып кету, вакцинацияны ұйымдастыра алмау), оны алмайды, бұл жақын арада физикалық немесе психикалық денсаулықтың бұзылуына әкелуі мүмкін; - қауіпті экологиялық жағдайда, сондай-ақ бейәлеуметтік ортада қалдыру; - жеткіліксіз бақылау-жазатайым оқиғаның жоғары қаупіне әкеп соқтыратын қараусыз қалдыру, ата – аналардың/қамқоршылардың балаға қамқорлық жасағысы келмеуінен бөгде адамдарды қамқорлыққа жиі қалдыру; - бала көшеде ересектерсіз, оның өмірі мен денсаулығына қауіпті немесе жазатайым оқиға қаупі жоғары жағдайда болады; - заңды өкілдердің оқушыдан ұзақ уақыт бөлек тұру жағдайлары; - баланың эмоционалды қажеттіліктерін елемей тамақ ұрлауы, қоқысты аралауы мүмкін және т. б. махаббат пен көңіл бөлудің жетіспеуі; - оқушы жиі аш қалады, киінбейді немесе бала антисанитариялық жағдайда, өмір сүруге жарамсыз үй-жайларда, тұрақты тұрғылықты жерінің болмауы, ауа-райына сәйкес емес киінуі <p>Физикалық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - антисанитарлық жағдайларда тұру; - жиі аш қалады; - шаршаған ұйқылы түрі, бозарған бет, қабақтары ісінген; 	<p>дағдылары жоқ жас ата-аналар;</p> <ul style="list-style-type: none"> - әлеуметтік-экономикалық өмір сүру деңгейі төмен; - созылмалы аурулары, мүгедектігі, ақыл-ой кемістігі бар адамдар; - балалық шақта қатыгездікке ұшыраған; - әлеуметтік оқшауланған. 	<p>тартымдылық және әуестілік;</p> <ul style="list-style-type: none"> - қарым-қатынас қиындықтары; - үнемі назар аудару / қатысуды қажет ету; - мектеп сабақтарын жиі босату; - агрессивті немесе тұйық, немқұрайды; гиперактивті немесе депрессияға ұшырайды; - түсініксіз достық немесе сөйлескісі келмейді және сөйлесе алмайды; - өртеуге бейімділік, жануарларға қатыгездік; - психикалық және мінез-құлық бұзылулары; - депрессия, суицидтік мінез-құлыққа бейімділік.
--	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> - баланың киімі жыл мезгіліне және мөлшеріне сәйкес келмейді; - кіршендік, ескірген иіс; - құрдастарынан салмағы мен бойының артта қалуы; - педикулез, қышыма, бөртпе; - жиі " жазатайым оқиғалар", іріңді және созылмалы жұқпалы аурулар; - қариестің басталуы; - тиісті егулердің болмауы; - сөйлеу және психикалық дамудың кідірісі; <p>Мінез-құлық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мектеп сабақтарын жиі босату; - құрбыларымен араласуды білмеу; - қайыршылық; - үнемі назар аудару / қатысуды қажет ету; - үнемі аш болу пен шөлдеу; - шектен тыс мінез-құлық: нәресте немесе ересек адам рөлін атқарады, өзін "жалған" түрде ұстайды; -агрессивті немесе тұйық, немқұрайды; гиперактивті немесе басылған; - түсініксіз достық немесе қаламайды және қарым-қатынас құруды білмейді; - өртеуге бейімділік, жануарларға қатыгездік; 		
<p>Оқушыларды пайдалану</p>	<p>Формалары:</p> <ul style="list-style-type: none"> -оқушыны басқа тұлғалардың/мекемелердің игілігі үшін жұмысқа/өзге де қызметке мәжбүрлеу, - әкімшіліктің, мектеп қызметкерлерінің, заңды өкілдердің оқушылардың еңбегін білім беру және тәрбие процесінің белгіленген ережелері мен нормаларына, мақсаттары мен қағидаттарына қайшы қолдануы; - тәрбие сипатындағы шаралар, сондай-ақ бағдарламалар, еңбекқорлықты тәрбиелеуге, отбасындағы балаға деген қамқорлықты құрметтеуге, филиалдар мен үйде еңбекке баулу оқушыларды қанау 	<ul style="list-style-type: none"> - отбасының төмен экономикалық жағдайы; - отбасының деморализациясы; - асырап алушы отбасылардағы тәрбие бала экономикалық пайда құралы ретінде қарастырылатыны; - қадағалаусыздық 	<ul style="list-style-type: none"> - білім алуына зиян келтіру, оның ішінде оқушының сабақты босатуы, үлгерімі, физикалық, психикалық денсаулығы, сондай-ақ оның моральдық, әлеуметтік және эмоционалды дамуы

	болып табылмайды.		
Кибербуллинг	<ul style="list-style-type: none"> - груминг -бұл оқушының ересек адамға деген сенімін одан әрі жыныстық қанау немесе қанағаттану мақсатында пайдалану; - секстинг-бұл оқушылардың келісімінсіз, заманауи байланыс құралдары арқылы интимдік сипаттағы фотосуреттерді, мәтіндерді, бейнелерді Интернетте орналастыру және жіберу; - троллинг-бұл қасақана қорлау, интернет-форумдарда, әлеуметтік желілерде қорлау немесе дұрыс емес лексика арқылы арандату, оқушыны қорлау және қысым жасау; - аутинг-бұл кек алу, қызғаныш, кек алу мақсатында оқушының жеке деректерін оның келісімінсіз қасақана жариялау; - профильдерді жалған жасау-бұл жалған кемшілікті құру, артықшылыққа ұмтылу; - фишинг-жеке деректерді (есептік жазбалар, ата-аналардың банктік карталары) алу, қаржылық пайда алу және алаяқтық мақсатында оқушыны алдау; - елемеу-бойкот, олардың сәйкес келмеуіне байланысты қарым-қатынастан, бір немесе бірнеше оқушының әлеуметтік желілердегі қарым-қатынасынан алып тастау 	<ul style="list-style-type: none"> - балалар мен ата-аналар, отбасылық қарым-қатынастардағы проблемалар, баланың жеке сипаттамалары (қақтығыстарды шешу қабілетінің болмауы, эмпатияның төмен деңгейі, конформизм (топтың қысымымен мінез-құлықтың өзгеруі) 	<ul style="list-style-type: none"> -депрессия, тәуелді мінез-құлық, тамақтанудың бұзылуы, өзіне деген сенімді жоғалту, өзін-өзі теріс бейнелеу, мазасыздық, қайғы-қасірет, әлсіздік сезімі, қорғансыздық құқық бұзушылықтарға/қылмыстарға, деструкцияларға, аутоагрессияларға, өзіне-өзі зиян келтіруге, суицидтік мінез-құлыққа бейімділік

Оқушыларды қорғау Саясатын іске асыру бойынша филиал қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігі

Лауазымның, құрылымдық бөлімшенің атауы	Функция атауы
Филиал басшысы	<ul style="list-style-type: none"> * Филиал оқушыларының қауіпсіздігі мен қорғалуы мәселелеріне жалпы басшылықты жүзеге асырады; * НЗМ оқушыларын қорғау Саясатын іске асыруды қамтамасыз етеді, оларды бақылау үшін жағдайлар мен рәсімдерді қамтамасыз етеді; Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларының алдын алу және әрекет ету; * Оқушыларды зорлық-зомбылықтан қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелеріне көңіл бөледі және филиал шеңберінде ресурстар бөледі; * Филиал қызметкерлерінің, оқушылардың заңды өкілдерінің, жергілікті қоғамдастықтың, оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі саласындағы басқа да ұйымдар.қатысуын үйлестіреді
Мектеп қауіпсіздік қызметінің жетекшісі	<ul style="list-style-type: none"> * Мектеп қауіпсіздігі қызметінің (МҚК) жұмыс істеуін ұйымдастырады. Филиал МҚК ережесін, құрылымын, құрамын, циклограммасын, есептілігін әзірлейді. * Оқушыларды қорғау Саясатының ұсынымдарын ескере отырып, мектеп нормативтерін қайта қарайды және өзектендіреді. * Оқушыларды қорғау Саясатын жүзеге асырудағы қиындықтар мен кедергілер туралы филиал басшылығына хабарлайды. * Қызметкерлерді оқытуды ұйымдастырады, оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық оқиғалары туралы хабарламаларды жинауды, тіркеуді, есепке алуды, оқиғаның ауырлық дәрежесін бағалауды, оқушыларға көмек көрсету және оңалту бағдарламаларын іске асыруды, жағдайды шешуде филиалдан тыс мамандармен ынтымақтастықты жүзеге асырады. * Мектептің қауіпсіздік қызметінің нәтижелерін талдайды, инциденттерге мониторинг жүргізеді, филиал басшысына есеп қалыптастырады, енгізеді, филиал жұмысына өзгерістер мен толықтырулар енгізеді. * Зорлық-зомбылық фактілері мен жағдайларын дереу тәртіптік тергеуді қамтамасыз етеді, кезінде зардап шеккен оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға, қауіпсіздік, құпиялылық құқықтарын сақтай отырып, инциденттің барлық қатысушыларына тең көмек көрсету, құрметтеу. * Мектеп қауіпсіздігі кеңесінің қызметкерлерін оқытуды жүргізеді және олардың хабардарлығы мен дағдыларын арттырады. МҚК басқа қызметкерлердің күшін, ведомствоаралық ұйымдардың мамандарымен өзара әрекетті

	<p>үйлестіреді .</p> <p>* Болып жатқан инциденттер мен филиал жұмысының нәтижелерін ескере отырып, МҚК жұмысын жоспарлайды.</p>
Құзыретіне кадрлық қамтамасыз ету кіретін филиал қызметкерлері	<p>* Қызметкерлерді филиалға жалдау кезінде қызметкерлердің жеке басын, олардың психикалық және физикалық денсаулығын, мектепте жұмыс істеу құқығын, Жұмыспен қамтудың алдыңғы тарихын, сондай-ақ құқық бұзушылықтарды, оқушыларға қатысты заңсыз әрекеттерді (мысалы: алаяқтық, сыбайлас жемқорлық, билікті теріс пайдалану) тексеруді жүргізеді.</p> <p>* Қызметкерлерді, оның ішінде жаңадан қабылданғандарды БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясымен, "Назарбаев Зияткерлік мектептері" дербес білім беру ұйымының Әдеп кодексімен, "Назарбаев Зияткерлік мектептері" дербес білім беру ұйымы филиалдарының оқушыларын қорғау Саясатымен таныстырады.</p> <p>* Оқушылардың қызметкерлерге қатысты зорлық-зомбылық жағдайлары туралы есептер алады және осындай оқиғаларда әрекет етуді үйлестіреді.</p> <p>* Оқушыларға қатысты оқыс оқиғалар мен кемсітушілік, құқық бұзушылық, құқыққа қарсы іс-әрекеттер фактілеріне дереу тәртіптік тергеуді қамтамасыз етеді, онда зардап шеккен оқушыларға бағдарланған тергеу, олардың қауіпсіздік, құпиялылық, құрмет және қорғау құқықтарын сақтай отырып, жүргізіледі.</p> <p>* Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайлары оқиғаларын тергеу жүргізу кезінде МҚК қызметкерлерімен байланыста болу. Оқушыларды қорғау Саясатын бұзумен байланысты жағдайлар туралы құжаттарды сақтау.</p>
Құзыретіне қызметтің заңдылығын қамтамасыз ету кіретін филиал қызметкері	<p>* Оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша филиал қызметкерлерін, заңды өкілдерді хабардар етуге, оқытуға қатысады.</p> <p>* Оқушыларды қорғау Саясатын бұзу фактілері, инциденттер бойынша тәртіптік тергеу жүргізуге қатысады – тергеу олардың қауіпсіздік, құпиялылық, сыйластық құқықтарын сақтай отырып, зардап шеккендерге бағытталған.</p> <p>* Оқушыларды қорғау Саясатымен, инциденттерді анықтаумен, оларда әрекет етумен байланысты рәсімдерді жүргізу заңдылығының сақталуын қамтамасыз етеді.</p>
Мектептің қауіпсіздік қызметінің мүшелері	<p>* Филиал оқушыларын қорғау және қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектеп қызметкерлерін, заңды өкілдерін, оқушыларды хабардар етуді, оқытуды жүзеге асырады.</p> <p>* Хабарламаларды тіркеуді, қатыгез қарым-қатынас белгілерін тануды, фактілерді анықтауды, әрекет ету кезінде командалық жұмысты, оқушыларға қатысты оқыс оқиға фактісінің тәуекелін бағалауды жүзеге асырады (мектептің қауіпсіздік қызметіндегі кәсіби рөліне сүйене отырып).</p> <p>* Ортақ мақсаттарды іске асыру, инцидент мәселелерін шешу нәтижелері үшін филиал қызметкерлерінен, ведомстваралық өзара әрекет мамандарынан құралған пәнаралық командамен ынтымақтасады.</p> <p>* Оқушыларға, олардың отбасыларына қолдау және көмек көрсету жоспарларын, оқушыларға қатыгез қарым-қатынас оқиғаларын шешу жолдарын талқылау үшін айына кемінде 1 рет кездеседі.</p> <p>* Филиалда қатыгез қарым-қатынас инциденттеріне әрекет ету рәсімдеріне өзгерістер мен толықтырулар, оқушыларды қорғау Саясатына ұсыныстар енгізеді.</p>
Барлық қызметкерлер	<p>* Оқушыларды қорғау Саясатын қолдау және жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.</p> <p>* Оқушылардың алдын алу, қорғау және қауіпсіздігі туралы хабардарлықты арттыру бойынша іс-шараларға, материалдарды таратуға қолдау көрсетуді қоса алғанда, оқыту іс-шараларына қатысады.</p>

	<p>* Мектепте орнатылған жалпы қабылданған хабар көздері бойынша күдіктер, қатыгез қарым-қатынас фактілері туралы хабарлау.</p> <p>* Оқушыларға қиянат жасау белгілерін таниды, оқушыларға көмек көрсету және қолдау үшін пәнаралық топқа қатысады.</p>
--	---

" ____ " _____ 2021ж. (хаттама № ____) ДББҰ Басқармасының шешімімен бекітілген "Назарбаев Зияткерлік мектептері" дербес білім беру ұйымы филиалдарының оқушыларын қорғау Саясатына
3 Қосымша

Мектеп қауіпсіздігі қызметінің (МҚК) мақсаты, құрамы, қағидаттары, жауапкершілігі

МҚК мақсаты оқушыларды ерте анықтау, хабарлау, тіркеу, дер кезінде әрекет ету, жағдайды тергеу, оларға көмек көрсету және қолдау арқылы оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

МҚК құрамы (10 – 11 адамнан кем емес):

1. МҚК басшысы (филиал басшысы);
2. МҚК басшысының орынбасары (мектеп әкімшілігінің өкілі);
3. Жатақхана меңгерушісі (егер оқушы жатақханада тұратын болса);
4. Куратор-сынып педагогы;
5. Жатақхананың педагог-тәрбиешісі (оқушы жатақханада тұрған жағдайда);
6. 2 (екі) мұғалім (пәндер қатарынан);
7. Педагог-психолог;
8. Мектеп дәрігері (қажет болған жағдайда мектеп медбикесі);
9. Заңгер;
10. Қауіпсіздік техникасы жөніндегі инженер;
11. Мектеп полиция инспекторы.

МҚК-дегі командалық жұмыс принциптері:

- ✓ құзыреттер мен дағдылар негізінде мүшелерін таңдау;
- ✓ оқушының проблемалары, оның қоршаған ортасы туралы жалпы көзқарас;
- ✓ жалпы мақсат пен әрекеттің болуы;
- ✓ топ мүшелерінің әрекеттерінің дәйектілігі;
- ✓ топ мүшелерінің функциялары мен рөлдері бойынша толықтырылуы;
- ✓ бірыңғай әрекет хаттамаларының болуы;
- ✓ топ мүшелерінің нәтижелер мен араласулар үшін топтық жауапкершілігі;
- ✓ оқушымен болған жағдайға шұғыл әрекет ету қабілеті.

МҚК командасы мүшелерінің жауапкершілігі:

0. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау мәселелері бойынша міндетті тренингтерден өту;
1. МҚК үйлестіру жағдайдың тақырыбына, міндеттеріне, көшбасшылық дағдыларына байланысты командалық жұмыс жағдайында бір мүшесінен екінші мүшесіне ауыса алады.
2. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларын қорғау, қауіпсіздік, шешу мәселелерін үйлестіру үшін екі аптада бір рет міндетті кездесулер;
3. Оқушыларды қорғау, олардың қауіпсіздігі, оқушыларға қатыгез қарау түсінігі, зорлық түрлері, хабарлау тәсілдері, оқушыларға қатыгез қарау жағдайларында алдын алу, анықтау, әрекет ету және психологиялық-педагогикалық көмек көрсету мәселелері бойынша нормативтік құжаттармен, саясаттармен танысу бойынша мектеп персоналын, оқушыларды, ата-аналарды/қамқоршыларды хабардар ету;
4. Оқушыларға қатыгездікпен қараудың бастапқы алдын алу бағдарламалары шеңберінде мектеп персоналы үшін оқыту тренингтерін өткізу;
5. Мектептегі, мектептен тыс, үйдегі оқушыларға қатысты проблемалық мінез-құлық және зорлық-зомбылық жағдайлары туралы хабарламалар қабылдау;
6. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайын тексеру және тергеу жүргізу;
7. Оқушылардың өмірі мен денсаулығы үшін инцидент қаупін бағалау;
8. Мінез-құлық өзгерістерін ынталандыру үшін "тәуекел тобының" оқушыларымен жұмыс (екінші және үшінші араласу) ;
9. Хабарлама алу кезеңінен бастап оқушыларға, олардың жақын ортасына жағымды мінез-құлық өзгерістері пайда болғанға дейін пәнаралық топта іс жүргізу;
10. Оқушыларды қорғау және қауіпсіздік тәсілдеріндегі өзгерістерді мониторингілеу, талдау, болжау;
11. Қатыгез қарым-қатынастан зардап шеккен оқушылардың қауіпсіздік жоспарын әзірлеу;
11. Оқушыларды кәсіби көмек пен қолдау үшін сыртқы мамандар мен ұйымдарға бағыттау.

Қызметкерлерді, заңды өкілдерді, оқушыларды филиалдардың оқушыларын қорғау Саясаты бойынша оқыту жоспары

Іс- шаралар	Мерзімі	Жауапты
Мектеп қауіпсіздігі қызметтерінің (МҚК) басшылары болып табылатын филиалдардың басшыларын, олардың орынбасарларын НЗМ оқушыларын қорғау Саясатының негізгі ережелерін оқыту	Жылына 1 рет (оқу жылы басында)	ДББҰ-да НЗМ оқушыларының әл-ауқаты, қорғалуы және қауіпсіздігі мәселелерін үйлестіретін құрылымдық бөлімше
Мектеп қауіпсіздігі қызметтерінің жетекшілерінің МҚК командасының құрамын оқытуы. Командалар құрамы өзгерген кезде бағдарлама оқыту толықтырылады және өзектендіріледі.	Жылына 1 рет	Әкімшілік, мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысы (МҚК)
Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері мектеп қызметкерлерін, мектепте қызмет көрсетушілерді оқыту	Жылына бір рет (оқу кестесіне сәйкес)	Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері
Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелерінің оқушылардың заңды өкілдерін оқушылармен қатыгез қарым-қатынастың алдын алу және жасөспірімдермен өзара әрекеттесу бағдарламалары бойынша оқыту	Оқу жылының басында 7 сыныптарда "Берік отбасы" бағдарламасы, қалған сыныптарда мектеп жоспарына сәйкес	Педагог -кураторлар, педагог-психологтар
Жаңадан қабылданған мектеп қызметкерлерін оқушыларды қорғау Саясатымен таныстыру	Қызметке кірісудің бірінші айында	Мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысы, кадр қызметкерлері
Оқушыларды қатыгез қарым- қатынасты тануға, қауіпсіз мінез-құлық дағдыларына және өзіне-өзі көмек көрсету, мектеп қызметкерлеріне, уәкілетті ұйымдар мен мекемелерге көмек сұрап жүгінуге үйрету	Оқу жылы бойы, мектеп жоспарына сәйкес	Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері , педагог -кураторлар, педагог-психологтар

Зияткерлік мектептеріне келушілерге арналған нұсқаулық (оның ішінде оқушылардың заңды өкілдерінің)

Осы Нұсқаулық Зияткерлік мектептерге оқушылардың заңды өкілдері, ДББҰ қызметкерлері, бөгде ұйымдар мен мекемелердің өкілдері (бұдан әрі – келушілер) келген кезде міндетті болып табылады.

1. Келушілерге мектеп аумағына, мектепке кіруге мектеп әкімшілігімен және қызметкерлерімен алдын ала келісім бойынша рұқсат етіледі.
2. Мектеп қызметкерлерінің бірімен кездесуді ұйымдастыру үшін:
 - мектеп басшылығымен, мұғалімдермен, сынып кураторымен, мектеп психологымен телефон, электрондық пошта арқылы кездесудің уақыты мен орны туралы алдын-ала келісуге міндетті.
3. Мектепке белгіленген уақытта келуге, қауіпсіздік (күзет) қызметіне жүгінуге, келушінің жеке басын куәландыратын құжаттарды көрсетуге және өзінің келуін келушілерді жазу журналында тіркеуге міндетті.
4. Қауіпсіздік қызметі қызметкерінің немесе мектеп қызметкерінің ілесіп жүруімен белгіленген орынға бару.
5. Мұғалімдермен (мұғалімдермен) кездесулер сабақтан тыс уақытта, үзілістер кезінде мүмкін.
6. Келушімен алдын ала келісім бойынша кездесу тағайындалған мектеп қызметкері:
 - тағайындалған кездесу туралы қауіпсіздік қызметі мен мектеп әкімшілігін алдын ала хабардар етеді;
 - келушіні белгіленген уақытта қарсы алады;
 - кездесу соңында мектептің қауіпсіздік қызметінің тіркеу тағанына дейін шығарып салады;
 - мектеп дәретханаларына барған кезде келушімен бірге жүреді және қайта шығарып салуды қамтамасыз етеді.
7. Егер келушінің алдын ала келісімі болмаса (шұғыл жағдай), мектеп қызметкері: - мектеп басшылығына, әкімшілігіне келушімен кездесудің мақсаты туралы хабарлайды: келуге, кездесуге рұқсат алады.
8. Мектепке алдын-ала келісімсіз және тіркеусіз кіруге келесі жағдайларда рұқсат етіледі:
 - ата-аналар жиналысы;
 - ата-аналар бағдарламаларына қатысу;
 - Ашық есік күндері;
 - мерекелік іс-шаралар.
9. Келушілерге тыйым салынады:

- мұғалімдер мен оқушыларды оқу сабақтарынан шақыру (төтенше жағдайларды қоспағанда);
- мектепте бейне және фототүсірілім жүргізу (мектеп әкімшілігімен алдын ала келісім бойынша жағдайларды қоспағанда);
- өзімен бірге тесіп-кесетін заттарды, газ баллондарын, басқа да қауіпті заттарды әкелуге;
- үйде дайындалған азық-түлік, газдалған сусындар, фаст-фуд әкелу (мектеп әкімшілігімен алдын ала келісім бойынша болған жағдайларды қоспағанда);
- мектеп аумағында темекі шегу, ішімдік ішу.

10. Жеке басын куәландыратын құжаттарды көрсетуден бас тартқан және келу мақсатын түсіндіруден бас тартқан адамдар мектепке жіберілмейді.

Осы Нұсқаулықпен таныстым _____

(Т. А.Ж. толық, қолы)

Күні _____

Бақылау картасының үлгісі

Қатыгез қарым- қатынасты өткерген оқушыға тән сыртқы физикалық және мінез- құлық көріністерін анықтау. Картаны пән мұғалімі, тәрбиеші, куратор, мектеп психологы немесе баламен үнемі байланыста болатын кез-келген ересек маман толтырады.

Нұсқаулық: *оқушыға тән белгілерді белгілеңіз*

№	Оқушыдағы өзгерістердің сипаттамасы	Иә	Жок
1	Сұрақ қойылса, ол оңай "ыза болады, жылайды, қызарады		
2	Құрдастарын елемейді, олармен қарым- қатынас жасамайды		
3	Ол өзін «сақ», алыста ұстайды		
4	Немқұрайды, енжар, мұқият емес, сирек күледі		
5	Көбінесе энергияның күрт және кенеттен төмендеуі байқалады (көңіл-күйінің)		
6	Адамдарға достық пен мейірімділік танытпайды		
7	Ол әрқашан көпшілікпен келісу туралы ойлайды, басқалардың көзқарасына жүктеледі, оны басқару оңай		
8	Әдепсіз киіну (шалбар, шаш үлгісі - ұлдарша; тым ашық, тым көзге түсетін киім, бояну - қыздар)		
9	Мұғалімдер тарапынан үнемі көмекке және бақылауға мұқтаж		

10	Ескертулерді теріс қабылдайды		
11	Агрессивті (айқайлайды, күш қолданады), әлсіз балаларға килігеді		
12	Басқа балаларға тиесілі заттарды жасырады немесе жояды		
13	Оқуға мүдделі емес		
14	Ересектердің мақұлдауына немесе мақұлдамауына мүдделі емес		
15	Уақытты бақыламайды, тырыспайды		
16	Қолдарын бостан босқа қозғалта береді. Әртүрлі «әдеттер»		
17	Тырнақтарын тістеу		
18	Сөйлегенде «тым бала» сияқты. Кекіштенеді, тежеледі. "Одан сөз шығару қиын"		
19	Ата-аналар баланың мектепте болмауын ақтап, әдейі өтірік айтады		
20	Ол өте нашар тамақтанатын сияқты көрінеді		
21	Жиі вирустық аурулар, бас аурулары		

Алынған нәтижелерді сандық өңдеу үшін әр шкала бойынша *келесі кілтке сәйкес* ұпай санын есептеу керек

Шкалалар атауы	Сұрақтар	Ұпайлар
«Жаңа адамдар мен жағдайларға сенімсіздік»	1,2,3	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Депрессия және тұйықталу»	4,5,6	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Басқаларға қатысты алаңдаушылық»	7,8,9	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Басқаларға деген дұшпандық»	10, 11, 12	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Әлеуметтік нормативтіліктің болмауы»	13, 14, 15	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Невротикалық белгілер»	16, 17, 18	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай
«Қоршаған ортаның қолайсыз жағдайлары»	19, 20, 21	Әр «Иә» жауабы үшін 1 ұпай, «жоқ» деген жауап үшін 0 ұпай

Зерттеу нәтижелерін түсіндіру-бұл алынған деректердің сапалы талдауы. Оқушылармен жұмыс істейтін ересек адам зорлық-зомбылықтың физикалық немесе мінез-құлық көрсеткіштерін атап өткеніне байланысты оқушыға қатысты зорлық-зомбылық жасалған-жасалмағанын анықтауға болады.

Оқушыға қатысты зорлық- зомбылық түрін анықтауға арналған сұрақтар тізбесі

**Физикалық зорлық-зомбылық
(тұрақты немесе жекелеген ауыр жағдайлар)**

Негізгі мазмұны мен сұрақтары	Сөйлеу нұсқалары және қосымша сұрақтары	Маманға арналған Пікірлер
<p>Мектепте / үйде ересектер мен балалардың өзара арасындағы жанжалдардың кейде болмауы сирек кездеседі. Кейде ересектер тіпті балаларды ұрады, бірақ менің ойымша, бұл дұрыс емес және олай болмауы керек. Бұл сізде мектепте / үйде қалай болады? Сізді ұрып көрді ме? Бұл қалай болды? Сізге ең көп есте қалған кез-келген жағдай есіңізде ме? Мектепте / үйде сізді қалай жазалайды? Тағы қандай физикалық және физикалық емес жазалар есіңізде ме? Сізде соққылар немесе жазалар салдарынан көгеру, іздер, жарақаттар болды ма? Мұндай жағдайлар үйде емес, басқа жерлерде болды ма (мектеп, мектепке барар жолда, көшеде, сыныпта).</p>	<p>Бұл қаншалықты жиі болады? Қанша уақытқа созылды? Немен (әдетте) ұрды/ұрады? Бұл қаншалықты ауыр болды? Мұндай соққылардан кейін іздер қалды ма (көгеру, сызаттар, сынықтар, басқа іздер?) Сіз көгеруді жасырғыңыз келді ме? Олар сізді ауруханаға апарды ма (одан кейін дәрігерге көрсетті ме)? Ересектер (мұғалімдер, ата-аналар) неге бұлай неге жасады, оны қалай түсінесіз? Осыдан кейін сіздер қалай достастыңыздар? Сіз бұл туралы кімге айттыңыз? Бұл туралы Сізге не айтылды?</p>	<p>Баланың эмоционалды реакциясын ескеру маңызды</p>

Психологиялық зорлық- зомбылық

Негізгі мазмұны мен сұрақтары	Сөйлеу нұсқалары және қосымша сұрақтары	Мектеп қызметкерлеріне арналған Пікірлер
<p>Сіз мектепте кіммен бірге оқисыз /үйде кіммен тұрасыз? Айтыңызшы, сізге мектепте/ үйде кім және қалай қарайды? Сізді жиі ұрысады ма? Сізді қалай ұрысады? Сізді қалай жазалайды? Ересектер өзара ұрысысады ма? Ересектер сіздерден бөтен біреудің затын рұқсатсыз алуды сұрады ма (мәжбүрледі ме)? Басқа ересектерге өтірік айтуға?</p>	<p>Сізді үйде кім мақтайды? Сізді мектепте / үйде қалай атайды? Қаншалықты жиі? Сізге қандай себеппен ұрысады? Қандай сөздермен? Сізге (анасы, әкесі, туыстары, тәрбиешілері) ашуланғанда не айтады? Ең өкпелісі не болды? Мейрамдарды қалай атайсыздар? Үйде уақыт өткізуді ұнатасыз ба? Кіммен? Мектепте/ үйде барлық оқушыларға бірдей қарайды ма? Егер Сіз дұрыс жауап бере алмасаңыз, сізге не айтылады? Нашар бағалар алғанда/келгенде Аласың/келесің де байланысты жаман бағаларымен? Мектептегі мұғалімдер сізге ұрысады ма? Бұл қалай болады?</p>	<p>Егер сұхбат барысында зорлық-зомбылық тақырыбы талқыланбаған болса, онда сұрақ " сізді мектепте/ сыныпта/үйде ұрды ма? Кім жиі ұрады? деген сұрақтарды қою керек. Жауапқа байланысты оны талқылауға оралу</p>

Мектептегі қудалау

Негізгі мазмұны мен сұрақтары	Сөйлеу нұсқалары және қосымша сұрақтары	Маманға арналған пікірлер
<p>Сізге мектепте жалпы ұнай ма? Сізге қазір мектепте ұнай ма? Мұғалімдер сізге қалай қарайды? Ал сыныптастар сізге қалай қарайды? Сіздің мектепке барғыңыз келмеген кездер болды ма? Сіздің құлықсыздығыңызды немен түсіндіресіз? Барлығының (көпшілігінің) сізге қарсы болған кездер болды ма? Егер иә болса, онда мұғалім сізді қолдайды ма? Сіз бұл туралы кімге айттыңыз?</p>	<p>Маған не ұнады, не ұнамады? Қашан, неге? Сені мазақ қылатын, ұратын? Ең өкініштісі не болды? Сізді кім қолдады? Бұл ұзақ уақытқа созылды ма? Мұның бәрі қашан аяқталды? Сіздің өміріңізде осыған ұқсас жағдайлар болды ма?</p>	

Сексуалдық зорлық- зомбылық

Негізгі мазмұны мен сұрақтары	Сөйлеу нұсқалары және қосымша сұрақтары	Маманға арналған пікірлер
<p>Сіз секс деген не екенін білесіз бе? Сізге бұл туралы кім айтты? Кейбір ересектер осымен балаларға жабысады, сізде ондай болды ма? Бұл қашан болды? Бұл кім болды? Ол саған не деді? Ол не істеді (қай жерлеріңізге тиісті, ауыратындай жасады ма?) Қазір бұл адамға қалай қарайсыз? Бұл туралы кімге айттыңыз? Олар сіздің әңгімеңізге қалай қарады?</p>	<p>Егер баланың жыныстық жарақаты туралы белгілі болса, тікелей сұрақтар қоюға болады, мысалы, " мен өгей әкеңіздің сізді қорлағанын білемін, сіз маған бұл туралы бірдеңе айта аласыз ба?"</p>	<p>Баланың тілінде сөйлеу керек. Баланың секс мәселелерінен хабардар екеніне назар аудару маңызды</p>

Оқушыларға қатыгездік жағдайында қауіп факторларын, осалдықты және қорғауды бағалау хаттамалары

Тәуекел факторлары

Тәуекел факторларын анықтау кезінде олардың баланың қауіпсіздігі мен әл-ауқатына әсерін ескеру қажет, ол үшін кестені толтыру қажет:

Тәуекел факторлары	Иә/жоқ	Мысалдар / дәлелдер / балаға салдары
Оқушылар		
Оқушының мінез-құлқы өзгерді ме (тұйық, агрессивті және т. б.).		
Оның түсініксіз жарақаттары бар ма (жазатайым оқиғалар)		
Депрессиялық көңіл-күй/ қорқыныш, мазасыздық/шиеленіс басым ба		
Басқаларға агрессияны көрсете ме (физикалық және сөзбен)		
Оқушы топтың мүшесі бола ма (оның ішінде әлеуметтік желілерде?)		
Оқушы үйден қашып кете ме?		
Оқушының мінез-құлқы жыныстық белсенді ме?		
Оқушы өз жасына сәйкес емес сексуалды ұстай ма?		
Оқушының жыныстық жолмен берілетін ауруы бар ма?		
Отбасылық даму жағдайы		
Оқушыда қажеттіліктерді елемей белгілері бар ма (ұйықтамайды, жиі аш болады, ауа-райына сәйкес емес, таза емес киінеді, емделмеген жарақаттары бар және т. б.).		
Оқушының ата-анасы мектепке баруға тыйым салады ма?		
Заңды өкілдердің баласынан нақты емес үміттері бар ма?		
Тұрмыстық зорлық-зомбылық белгілері бар ма (ауыр физикалық жазалар, денесінде белгілер)		
Заңды өкілдері алкогольді немесе басқа психоактивті заттарды қолдана ма?		

Занды өкілдерінде психикалық проблемалар немесе бұзылулар бар ма?		
Занды өкілдер қатысудан / ынтымақтастықтан бас тарта ма?		
Занды өкілдер дөрекі/ агрессивті ме?		
Занды өкілдер зорлық-зомбылықпен қорқытады ма?		
Занды өкілдер сіздің баламен кездесуіңізге кедергі келтіре ме?		
Зорлық-зомбылықтың немесе немқұрайдылықтың жарақаты тіркелген жағдайлары болды ма?		
Үйде жаңа адам (өгей әкесі, өгей шешесі) немесе басқа ересек адам тұрады ма?		
Балаға қорғауды қажет ете ме?		

Осалдық факторлары

Осалдық факторлары неғұрлым көп болса, зиян келтіру қаупі соғұрлым жоғары болады.

Осалдық факторлары	Иә/нет	Мысалдар / дәлелдер / балаға салдары
Бала		
Оқушының денсаулығында физикалық шектеулер бар ма?		
Оқушының сөйлеу ауытқулары бар ма (кекіштік, көбінесе үндемеу)?		
Оқушыға қосымша қолдау қажет пе?		
Оқушы көп уақытты жалғыз өткізеді, басқа балалармен араласпайды ма?		
Оқушының психикалық денсаулығына байланысты проблемалар бар ма?		
Оқушының тәуелділігі бар ма?		
Оқушының өзіне зиян келтіру қаупі бар ма, өзіне-өзі зиян келтіре ме?		
Оқушы өзіне қол жұмсаймын деп қорқыта ма?		
Өзіне-өзі зиян келтірудің алдыңғы белгілері болды ма?		
Оқушы өз-өзіне қол жұмсауға әрекет жасады ма?		
Бала қамқорлық органдарының, әлеуметтік қызметтердің қамқорлығында жиі болды ма?		

Қорғаныс факторлары

Қорғау факторларын тіпті ең қиын жағдайларда да тану қажет, өйткені филиалдардың кейбір қызметкерлері, көптеген заңды өкілдер коммуникативтік дағдыларға, ата-ана дағдыларына, білімге және оқушылармен өзара әрекеттесу тәсілдеріне ие емес.

Қорғаныс факторлары	Иә/жоқ	Мысалдар / дәлелдер / балаға салдары
Оқушылар		
Оқушының қабілеттері, қызығушылықтары		
Оқушы сенетін маңызды ересектер (мектеп қызметкерлері, заңды өкілдер, жақын және алыс туыстар)		
Заңды өкілдер / филиал қызметкерлері		
Заңды өкілдердің білімділігі		
Оқушылардың филиалдың заңды өкілдеріне, мектебіне, қызметкерлеріне бауыр басуы		
Оқушы, заңды өкілдер, филиал қызметкерлері арасындағы қарым-қатынаста жылы естеліктер мен оқиғалардың болуы		
Заңды өкілдермен бірге уақыт өткізу (кем дегенде үзік ара)		
Оқушыға қамқорлық көрсету		
Жағдайды түзету үшін ынтымақтастыққа қызығушылық		
Өз қиындықтарыңызды түсіну		
Оқушылармен қиындықтарды жеңуге қызығушылық		

Тәуекелді жалпы бағалау

1. Тәуекелдің төмен деңгейі (заңды өкілдер, филиал қызметкерлері оқушыға әсер етуі мүмкін қарым- қатынаста қиындықтарға тап болады, қиын отбасылық қатынастар, оқушыға қамқорлық жасау және түсіну дағдыларының болмауы, тәжірибесіз ата-аналар, сәйкес келмейтін тәрбие, оқушыға қатысты алаңдаушылықтың болмауы).

2. Тәуекелдің орташа деңгейі (оқушы: үнемі сабаққа қатыспау, мектептен шығару туралы ескертулер және мектептен шығару қаупі, оқушы мектепшілік есепте, физикалық және психикалық денсаулығы алаңдаушылық тудырады, алкогольді, есірткіні үнемі тұтыну, өзін-өзі бағалаудың төмендігі).

(Заңды өкілдер: тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайлары, заңды өкілдермен қарым-қатынасты бұзу қаупі, ата-аналар әлеуметтік оқшауланған, жергілікті мекемелер байқамайды, заңды өкілдердің психикалық ауытқулары, олардың психоактивті заттарды теріс пайдалануы, оқушының қажеттіліктерін қанағаттандыру қабілетіне әсер ететін психикалық бұзылыстың болуы, ата-ана талаптарын сақтамау, баланың эмоционалды немесе мінез-құлық дамуын нашарлататын сәйкес емес тәрбие).

3. Тәуекелдің жоғары деңгейі (оқушы: үнемі сабаққа қатыспау, мүгедектік, физикалық және психикалық денсаулығына байланысты күрделі проблемалар, бақыланбайтын агрессивті мінез-құлық, қоғамға қарсы топтардың мүшесі (оның ішінде әлеуметтік желілерде), арнайы араласуды қажет ететін психикалық денсаулық проблемалары, сексуалдық пайдалану, 18 жасқа дейінгі жүктілік, үйде ұзақ тұрмау, теріс бұрмаланған өзін-өзі бейнелеу (өзін-өзі бағалауы төмен).

Тәуекелді бағалау нәтижесі:

- Одан арғы іс-қимыл талап етілмейді.

- * Филиал деңгейінде әрекет етуді және рәсімдерді бастау.

- * Уәкілетті сыртқы органдарға жүгіну.

Филиал қызметкерлерінің іс-әрекеттері

- зорлық-зомбылық қаупінің төмен және орташа деңгейі жағдайында МҚҚ оқушының жеке басының оқу, коммуникативтік, реттеуші, өзін-өзі бағалау саласын қамтитын оқушыға араласу және қолдау жоспарын әзірлейді;

-зиян тәуекелі жоғары жағдайларда, оқушының өмірі мен денсаулығына қауіп төнген жағдайда барлық материалдар шешім қабылдау және оқушыға және оның жақын айналасына көмек көрсету үшін ведомствоаралық командаға беріледі.

**Оқушыларға қатығез қарым- қатынас жағдайларында көмек көрсететін
ведомстволардың, ұйымдардың, мекемелердің тізбесі**

**Жалпы Қазақстан Республикасында балалар мен адам құқықтары мәселелерімен
айналысатын институттар**

Мемлекеттік органдардың сайттары

1. ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау комитеті (<https://www.bala-kkk.kz>);
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі (<http://edu.gov.kz>);
3. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі (<http://mz.gov.kz>);
4. Спорт және дене шынықтыру істері комитеті (<http://sport.gov.kz>);
5. ҚР Үкіметі (<http://www.government.kz>);
7. ҚР ҰЭМ Статистика комитеті (<http://stat.gov.kz>);
8. ҚР Бас прокуратурасының құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі
комитеті
(<http://pravstat.prokuror.kz>);
9. ҚР Әділет министрлігі (<http://www.adilet.gov.kz>).

Бала құқықтары жөніндегі Уәкіл институты.

2016 жылғы 10 ақпанында ҚР Президентінің Жарлығымен елімізде Бала құқықтары жөніндегі Уәкіл институты құрылды. Уәкілдің ерекше мәртебесі оның қандай да бір министрліктің, ұйымның немесе ведомствоның құрылымы болып табылмайтындығында және мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдарға есеп бермейді. Бала құқықтары жөніндегі уәкіл-балалар мен жасөспірімдердің, оның ішінде неғұрлым осал топтарға жататын (даму ерекшеліктері бар балалар, тұрмысы қолайсыз отбасыларда тұратын балалар, жетім балалар, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған немесе заңмен қайшылықта жүрген, өмірлік қиын жағдайға тап болған балалар сияқты) балалар мен жасөспірімдердің заңды құқықтары мен мүдделерін қорғайды. Бала құқықтары жөніндегі уәкіл балалардың атынан және тек қана олардың мүдделері үшін әрекет етеді.

Аружан Саин, Қазақстан Республикасындағы Бала құқықтары жөніндегі уәкіл, E-mail: info@bala-ombudsman.kz

WhatsApp: +7 (777) 678-75-90 (тек хабарламалар)

Александр Ляхов, Қазақстан Республикасындағы Бала құқықтары жөніндегі уәкілдің өкілі, E-mail: pressa@bala-ombudsman.kz

Адрес: Алматы, Наурызбай батыр көшесі, 65, 102 кеңсе

Телефон: [+7 \(727\) 267-67-12](tel:+77272676712)

" ___ " _____ 2021ж. (хаттама № ___) ДББҰ
 Басқармасының шешімімен бекітілген "Назарбаев
 Зияткерлік мектептері" дербес білім беру ұйымы
 филиалдарының оқушыларын қорғау Саясатына

**Сексуалдық қанаушылықтан, зорлық-зомбылықтан және кез келген
 сипаттағы кемсітушіліктен аман қалған адамдарға көмек көрсету үшін
 байланыстар**

Категория	Ұйымның немесе органның атауы	Сенім телефоны және/ немесе ұйымның сайты
Сексуалдық қанаушылық пен зорлық- зомбылық бастан өткергендерге көмек	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150 116-16 www.telefon150.kz
	Полиция Департаменті	102 qamqor.gov.kz
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 prokuror.gov.kz
Үйдегі зорлық-зомбылық бастан өткергендерге көмек	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150 116-16 www.telefon150.kz
	Полиция Департаменті	102 qamqor.gov.kz
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 prokuror.gov.kz
Жыныстық белгісі бойынша кемсітушілік бастан өткергендерге көмек	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150 116-16 www.telefon150.kz
	Полиция Департаменті	102 qamqor.gov.kz
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 prokuror.gov.kz
	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150

Зорлық-зомбылық пен қатал қарым- қатынасты бастан өткерген балаларға көмек		116-16 <i>www.telefon150.kz</i>
	Облыстық, қалалық дағдарыс орталықтары	Аталған ұйымдардың байланыстарын аймақтық бөлімшелерден, әкімдіктерден алуға болады
	Полиция Департаменті	102 <i>qamqor.gov.kz</i>
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 <i>prokuror.gov.kz</i>
Кемсітушілік (Дискриминация) бастан өткендерге көмек	Полиция Департаменті	102 <i>qamqor.gov.kz</i>
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 <i>prokuror.gov.kz</i>

Дереккөз: Ұлттық еріктілер желісі тел.: + 7 (776) 411-53-75

E- mail: *volunteer.kz@gmail.com*

10.2 Қосымша

" " _____ 2021ж. (хаттама № _____) ДББҰ Басқармасының шешімімен бекітілген
 "Назарбаев Зияткерлік мектептері" дербес білім беру ұйымы филиалдарының
 оқушыларын қорғау Саясатына

**Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау орталықтары, "Жасөспірімдер үйі",
 Нұр-сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының және ҚР облыстық
 орталықтарының жастарды әлеуметтік бейімдеу орталықтары
 Байланыс телефондары**

№	Мекеменің атауы	Мекен- жайы
1	«Үміт» үйі	Алматы қаласы, Елибекова көшесі 22а (8-7272) 640549
2	«Балаларды уақытша ұстауға арналған баспана» ММ"	Алматы қаласы, Райымбек проспектісі, 405 "Б" 8(727) 2464412; 8(727) 2464489
3	«Жанұя» мамандандырылған кешені" ММ	Алматы қаласы, Бегалина көшесі, 82 8(727) 2916984 ; 8(727) 2911668
4	Алматы қаласы «Жастар үйі» «Әлеуметтік мекемелердің түлектерін бейімдеу және қолдау орталығы» ММ	Алматы қаласы, Жетысу-2 мкр.79 үй 8(727) 2265502
5	«Аяла» Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы	Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы, Авиагородок, 1 «Д» тел: 8(7132) 90-80-98
6	«Мейірім» жастарды әлеуметтік бейімдеу орталығы	Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы, Кирпичный тұрғын үй алабы 396 тел: 8(7132) 90-66-57, 90-73-13
7	Шығыс Қазақстан облысының білім басқармасы мемлекеттік мекемесінің «Қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	ШҚО, Бородулиха ауданы, Жаңа Шульба селосы, Гагарин көшесі, 121б, novoshulbadetdom@yandex.ru Телефон: 8(72353) 21070, 22034, ф.21444 Гагарин көшесі, 121б, novoshulbadetdom@yandex.ru Телефон: 8(72353) 21070, 22034, ф.21444
8	Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасының «Жасөспірімдер үйі» КММ	ШҚО, Өскемен қаласы, .Абая проспектісі ,21 sdp_abai21@mail.ru Телефоон: 8(7232) 224302, 225206, 751888
9		

	Жамбыл облысы білім басқармасының «Қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Жамбыл облысы, Тараз қаласы мкр. Мынбулак, 22/68 тел: (8-7262) 540757
10	Облыстық жасөспірімдер үйі	Жамбыл облысы, Тараз қаласы, Төлеби проспектісі, 35 үй тел: (8-7262) 425370
11	Батыс Қазақстан облысы Білім басқармасының «Қиын өмірлік жағдайларға тап болған балаларды қолдау орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі	БҚО, Орал қаласы, 152-я Стрелковая бригада көшесі, 3 тел: (8-7112) 240543 тел: (8-7112) 312328
12	«Шаңырақ» жасөспірімдер үйі ММ	БҚО, Орал қаласы, Көкшетау көшесі, 1/6а тел: (8-7112) 526233

13	«Жарқын» жасөспірімдер үйі КММ	Қарағанды облысы Қарағанда қаласы, Ерубаев көшесі, 12 үй тел: (8-7212) 568884
14	Маруа Кулушева атындағы «Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Қарағанды облысы Жезказған қаласы, Пушкин көшесі, 49 үй тел: 8(7102) 760621, 760628
15	«Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы, Бұқар-Жырау проспектісі, 61 А үй тел: (8-7212) 254448
16	Қарағанды облысы «Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығы» КММ	Қарағанды облысы, Теміртау қаласы, Мичурин көшесі, 41 үй тел: (8-7213) 411399, 411300
17	Қостанай облысы әкімдігінің білім беру басқармасы «Қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Қостанай облысы Қостанай қаласы Белинский п, 5 тел.: 8 (714-2) 392558
18	Қостанай облысы әкімдігінің Арқалық қаласы Білім Басқармасының «Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Қостанай облысы Арқалық қаласы, Ш. Жәнібек көшесі 73 тел.: 8 (714-30) 71415
19	Қостанай облысы әкімдігінің Әулікөл ауданы Білім басқармасының «Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Қостанай облысы Аулікөл ауданы Ленин көшесі, 29, 8 (714-53) 21882
20	Қостанай облысы әкімдігі білім	Қостанай облысы Жітіқара ауданы Ленин көшесі, 108,

	басқармасының Жітіқара ауданының «Қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	8 (714-35) 49140
21	Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының облыстық «Жасөспірімдер үйі» КММ	Қостанай облысы Қостанай қаласы Баймағамбетов көшесі, 1, 8 (714-2) 223929
22	Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Рудный жасөспірімдер үйі» КММ	Қостанай облысы Рудный қаласы 50 лет Октября көшесі, 34, 8(714-31) 65982
23	Қостанай облыстық әкімдігі Білім беру Басқармасы «Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығы» КММ	Қостанай облысы Қостанай қаласы Майлин көшесі 81, тел. 87142-90-00-17, 87054507599,

24	Ақмола облысы білім басқармасының Көкшетау қаласы «Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығы» КММ	Көкшетау қаласы Исмаилов көшесі, 11 б
23	Ақмола облысы білім басқармасының Облыстық «Жастар» жасөспірімдер үйі МКҚК	Ақмола облысы, Степногорск қаласы, мкр. 6, 13 тел: (8-71645) 25551, 25550
24	Облыстық «Қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Сандықтау ауданы Сандықтау ауылы
25	«Жасөспірімдерді әлеуметтік бейімдеу орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі	Қызылорда қаласы, мкр Астана, 1 «А» тел: 8 (7242) 40-10-25
26	«Балаларға арналған арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ	Қызылорда қаласы, Талсуат ауылдық округы, көше б/1, тел: 8 (7242) 31-05-84, 31-07-36
27	Екібастұз қаласы «Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	Павлодар облысы, Екібастуз қаласы Сатпаев көшесі б тел. 8(7187)756051
28	«Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдаудың аймақтық орталығы» КММ	Павлодар облысы Павлодар қаласы, Ленинградская көшесі, 43/1 тел. 8(7182)652918
29	«Жас ұрпақ» КМҚК	Павлодар облысы Павлодар қаласы, Ак. Сатпаев көшесі, 166 тел. 8(7182)321866
30	Айыртау ауданының «Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	150100. СҚО, Айыртау ауданы Село Саумалколь, Макаренко көшесі, дом 1. Телефон: 8 (7153) 32-75-21

31	Мағжан Жұмбаев атындағы ауданның «Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	150815, СҚО, Мағжан Жұмбаев атындағы аудан Село Полудино, Гагарин көшесі 2 үй. Телефон: 8(7153) 12-65-91.
32	«Өмірлік қиын жағдайдағы балаларды қолдау орталығы» КММ	150700, СҚО, Қызылжар ауданы Архангельское селосы. Телефон: 8 (7153) 82-31-30
33	КММ «Жасөспірімдер Үйі»	150000, СҚО, Петропавловск қаласы, Ш. Уалиханов көшесі, 15. Телефон: 8(7152) 51-23-03

34	Ақжар ауданының «Жасөспірімдер үйі» КММ	150200, СҚО, Ақжар ауданы Талшик селосы, Вокзальная көшесі, 10 үй, 4 пәтер. Телефон: 8 (7154) 67-90-72
35	Петропавл «Балаларға әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ	150009, СҚО, Петропавловск қаласы, Ғабит Мүсірепов ат, көшесі, 28. Телефон: 8(7152) 52-26-45
36	Шымкент қаласы «Жасөспірімдер үйі»	Шымкент қаласы, Байтурсынов көшесі, 73а тел: (8- 7252) 223141
37	«Жасөспірімдер үйі»	Атырау облысы Атырау қаласы, Шарипов көшесі, 28 а Тел: 8(7122)450462

Дереккөз. ҚР электрондық үкімет сайтындағы облыстар және республикалық бағыныстағы қалалар бойынша барлық үлгідегі мамандандырылған балалар мекемелерінің байланыстары